

Hind 20 mrk.

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 39.

Laupäeval, 18. septembril 1926.

VIII aastakäik.

EESTI I LENNUPÄEV

12. IX. 1926.

RIIGIVANEMA (×) SAABUMINE.

SISUSTIK: J. Tõrvand: Mõtteid kaitsevæe I lennupäeva puhul. — Sõjaväe-lendur ohvitseri-aset. Aleksander Konno 12. sept. 1926 a. lennupäeval lennuõnnetuse ohvriks langenud. — H. G.: Ohvitseride õppustest väeosades — A. Traksmann: Pataljoni pealetung kahurvæe toetusel ühes lahinglaskmisega. (Läbi viinud S. Ü. Õ. kadettide pataljon 25. VIII. 26). — G. Kirschbaum: Mõned järeldused esimesest tule koostööst suurtükiväe ja jalaväe vahel. — R. M.: Märkeid pataljoni taktikalise õppusest. — H. J.: Eesti I lennupäev 12. sept. 1926 a. — Gibraltari merekitsuse küsimus. — Sõjakirjandust: A. R.: Soome sõjaajakirjandust. Война и Революция. Sõda ja Revolutsioon 1926 a. 6. (juuni) raamat. „Militär-Wochenblatt“ nr. 8. — 25. aug. 1926. — Kaitsevæe elu: Püstoli laskevõistlused 1-se Diviisi Ohvitseride Kogude vahel. — Uusi raamatuid Kindralstaabi raamatukogus.

Mõtteid kaitsevæe I lennupäeva puhul.

J. Tõrvand.

Tuleviku sõda ei saa enesele tänapäev ette kujutada ilma lennuväeta. Paistab olevat tõenäolik, et otsustav edu sõjategevuses suurelt saab olenema sellest, kui võrra suudetakse kahjututeks teha vaenlase õhujõude, kui võrra suudetakse ära kasutada oma õhujõude. On sellepärast loomulik, et igalpool, kus riigikaitset tõsiselt võetakse, kus olukord sunnib seda tõsiselt võtma, seal alati näeme, et õhujõudude loomine ja nende sõjaks valmisoleku eest hoolitsemine on üheks suuremaks mureks kõikidele, kes riigikaitse eest vastutust kannavad. Seda muret tuntakse ka meil, sedaenam, et oleme aineliselt veel kehv põlluharija rahvas, kuna jõukas ja arenenud tööstus on just nendeks nurgakivideks, millelele võib toetuda õhujõudude suurejooneline ülesehitamine. Et aga õhujõudude loomine ja korraldamine üldse võimalik oleks, on tarvis kõigepealt arusaamine nende möödapääsmatust vajadusest ning tahtmine võita kõik raskused õhujõudude ülesehitamise teel.

Demokraatlikkudes riikides on riigikaitse korraldamine rahva enese käes, s. o. — rahva poolt valitud rahvaesituse ja viimase poolt loodud vabariigi valitsuse käes. Nii on ka meil. Riigikogu ja Vab. Valitsus määravad ära ainelised eeltingimused meie õhujõudude loomiseks. Ja kui siinkohal võime ära tähendada, et Vabadussõja ajal meil õhujõude üldse polnudki (peale mõne üksiku juhuslikult saadud lennuki) ning kui hindame meie praeguste õhujõudude seisukorda, siis suure rahuldustundega võime öelda, et riigielu juhtivate ringkondades on senini valitsenud tõsine arusaamine õhujõudude vajadusest: üksikute aparaatide asemel näeme meie tänapäev koguka pere mitmesuguseid lennukeid, milliseid juhivad osavad ja vilunud lendurid. Eimillestki on mõne aasta jooksul kasvanud jõud, mis alati on valmis vaenlasele õhuruumis vastu seisma. Selle jõu loomiseks on kulunud suuremad summad, mida rahvaesitus oli määranud. Tegelikult olukorra nõuete kohaselt oleks pidanud need summad küll märksa suuremad olema, kuid noore riigi elus on lahendada rida teisi tähtsaid küsimusi, mis

ka edasilükkamata krediite nõuavad. Neid nõudeid kõiki korruga lahendada on võimata. Selletõttu on pidanud ka meie lennuvägi leppima väiksemate krediitidega, kui vaja oleks.

Krediitide vähesust tunneb igal sammul kogu kaitsevægi. Kuid meie samal ajal teame oma riigi kandejõudu ning näeme, et nende krediitide määramisel on rahvaesitus jõudnud võimaluste piirideni. Need piirid võiksid lähedamaks muutuda vast siis, kui leidub võimalus teiste küsimuste lahendamist edasi lükata ning koondades riigi ainelised jõud kõigepealt selleks, et kiiremini ja põhjalikumalt lahendada riigikaitse küsimusi. Kas on selleks lootusi, pole siinkohal võimalik käsitada. Tänapäev aga peab riigikaitse ala ja eraldi lennuvägi läbi saama umbes sarnaste summadega, mis senini rahvaesituse poolt lubatud.

Nagu juba tähendasime, on nõudmised riigikaitse peale märksa suuremad kui antavad krediidid. Kui meie selle tõsiasi arvesse võtame ja samal ajal tunneme meie kodumaa erilist rasket sõjapoliitilist olukorda, — siis peame otsima abinõusid, kuidas oma väikseid ainelisi võimalusi kõige kasulikumalt realiseerida. Selleks kõigepealt peab meie keskel valitsema kindel tahtmine ja väsimatu püüdmine, oma riigikaitset ja eriti õhujõude rahuloldavalt üles ehitada ka kitsaste aineliste võimaluste juures. Praktiliselt see tahtmine väljenduks lennuväe suhtes isiklise koosseisu ajakohases sõjalises ettevalmistuses ning meie oludekohase lennuvarustuse (kõigelaieamas mõttes) muretsemises.

Kas on meil olnud tahtmist ja püüdmist õhujõude üles ehitada, nagu seda võimaldavad meie olud? Kas on rahva poolt senini antud krediidid otstarbekohaselt realiseeritud? Nende küsimuste peale võivad anda vastust meie kaitsevæe 1-se lennupäeva tulemused.

Meie nägime Lasnamäe aerodroomil praeguse aja lahingulennukite tüüpe, mis kohased ning jõudu mööda meie tänapäeva oludele. Kriipsutan alla, tänapäeva, sest tehnika areneb äärmise kiirusega — mis enam-vähem ajakohane täna, on homme vananenud (vana-

nenud kui tüüp). Meie nägime moodsaid sisse-seadeid aerodroomide valgustamiseks öiseteks lendudeks, nägime väliolude kohaselt ehitatud liikuvaid foto-kabinette, raadiojaame jne. Lennukid paradeerisid täielikus lahingubarustuses. Olles üleval, külvasid alla hävitust pommide ja kuulide näol. Oma raadioaparaatidega ning teiste sideabinõudega võisid nad ühendust pidada maaga ning maalt saada tarvilikke käske ning informatsiooni. Aerodroomil enesel nägime ehituselolevaid töökodasid, laduruumi ja teisi hooneid. Lennuväele tarvilikud ehitused on käimas ka mitmes teises kohas, kus olemas aerodroomid.

Kokkuvõetult võib tõendada, et meie õhujõudude materjaalne külg on juba saanud enesele kaunis kindla põhja. Paistab selge olevat, et antud krediidid on otstarbekohaselt realiseeritud. Asi liigub, ehk küll tempo pole kiire.

Kui meie suutsime mõne aasta jooksul panna kindla aluse meie lennuväe edaspidisele arenemisele, siis oleks nüüd meie kohus aremise tempot kiirendada. Vaja rohkemal arvul muretseda lennubarustust, vaja muretseda alati kõige modernsemat. Tuleb alati mees pidada, et vaenlase õhujõudude rõhuva ülekaalu juures võivad asjatuteks osutada kõik meie senised pingutused. Kui meie õhujõud ei suuda vaenlast õhuruumis tagasi lüüa, siis hävinevad meie linnad, teede sõlmed, sillad pommitamise tagajärjel. Meie maavägede tegevus võib vaenlase õhujõudude poolt suurelt takistatud saada. Ja kõige halvem on sellejuures asjaolu, et meie territooriumil ei ole sügavust — ta on sõjategevuse esimesel tunnil vaenlase õhujõudude löögi all.

Nagu juba tähendasin, on riigi eelarvega senini tehtud suuri pingutusi riigikaitse ja eraldi õhujõudude ülesehitamiseks. Siin on jõutud võimaluste piirideni. Kui ei muutu riigi ülesannete lahendamiseviis (krediitide koondamise mõttes teatud küsimuse korraldamiseks), siis ei või loota meie õhujõudude oludekohaselt kiire kasvamise peale. Iga aasta natuke muretseme juurde, kuid samal ajal oleme sunnitud osa vana varustust välja praakima. Kui vaenlasel on käsutada taktikaliselt tugevamad hävitajad kui meil, on vähe lootust, et meie lendurid suudaksid edukalt õhulahingutes tegutseda. Neil üksteise järele „murtakse tiivad“, nad hävitatakse ära või surutakse maa külge. Ühes sellega on meie riigielu keskkohad vaenlase meelevallas. Masendavalt mõjub see maaväe rindel. Võib langeda sõdurite moraal. Igaühele on selge, mis siis järgneb, mis on oodata Eestil!

Kui riigi eelarvega pole lähemal ajal võimalik kiirendada õhujõudude ja õhukaitse arenemist, tuleks tõsiselt kaaluda, kas eraalgatus — seltskonna ja omavalitsuste poolt — ei saaks siin kaasa aidata. Kui see esialgu ras-

kena paistab lennukite arvu suurendamise näol eraalgatusel kogutud summade abil, siis vast leiduksid võimalused kergendada meie õhujõudude manöövreerimist õhuruumis üle kogu Vabariigi territooriumi. Kui on kohtadel aerodroomid, korralikud teed nende juurde raudteejaamadest, kui üle terve maa tegutseb tihe side-vaatlemise häire punktide võrk õhukaitse alal, siis on loodud palju kergendusi meie lennuväele. Õigel ajal saadud õige informatsioon vaenlase õhujõudude tegevusest võimaldaks meile meie väikese-arvulist lennuväge kõige otstarbekohasemalt ära kasutada. Siin alati vaja mees pidada, et kui teade vaenlase õhujõudude ilmumisest jääb hiljaks mõnikümne minutit, siis ei suudeta läbi viia meie aerodroomidel häiret. Vaenlane jõuab enne oma pommid valitud kohal maha pilduda, kui meie hävitajad suudaksid lahingu kõrgusele tõusta. Kindel side ja alaline vaatlemine peaksid olema tihedalt organiseeritud üle terve maa. Ja siin oleks palju kaasa rääkida just seltskonnal, omavalitsustel, mitmesugustel organisatsioonidel ja kaitseliidul, kaasa rääkida eraalgatuse teel. Asja ühtlustamiseks tuleks ellu kutsuda õhukaitse ühing, millisesse koonduksid kõik need kodanikud, kes tõsiselt huvi tunnevad õhukaitse küsimuse vastu. See ühing võiks tegutseda kohtadel ka kaitseliidu koosseisus. Need tuhanded kodanikke, kes möödunud lennupäeval Lasnamäel viibisid, võisid oma silmaga näha, missugune hirmus saatus saab osaks meile siis, kui meie õhukaitse lonkab.

Eraalgatusel on ainult siis küllalt pinda arenemiseks, kui rahvahulkades valitseb arusaamine õhukaitse ja lennuväe vajadusest meie riigikaitse üldises küsimuses. Möödunud lennupäev oma mitmekesise kavaga pidi õhukaitse ala selgitama massidele. Ja võib oletada, et need tuhanded ja tuhanded kodanikke, kes lennupäevast osa võtsid, nüüd palju konkreetsemalt kujutavad enesele ette, mis on modern lennuvägi, mis tema võib ja missugused abinõud on tema paraliseerimiseks. Lennupäeva sündmusi elas ajakirjanduse kaudu kaasa kogu rahvas. Lennupäeva ettevalmistamise ajal näitas meie ajakirjandus, et tahab olla lahkeks ja vastutulelikuks kaasvõitlejaks kaitseväele tema püüdmistel paremuse poole. Siit teeme järelduse, et õhujõududest ja nende vajadusest õige arusaamine on saanud suureks edasiviiva tõuke.

Seda võib lugeda möödunud lennupäeva suuremaks positiivseks tagajärjeks. See tagajärg on saavutatud meie lennuväe isiklise koosseisu ennastalgava töö läbi.

Eelpool tähendasin, et isiklise koosseisu ettevalmistamine, väljaõpetamine, treenerimine lennuteenistuses on üks neist praktilistest kül-

gedest, millistes väljendub kogu õhukaitse üks või teine seisukord. Kui meie lendurid ning lennuväe juhatus oleks puudulikult ettevalmistatud, poleks lennupäeva korraldamine sarnases ulatuses üldse võimalik olnud. Kui aga arvesse võtame võrdlemisi halba ilma demonstratsioon-lendudeks ja kui vaatamata selle peale võime tõendada, et lennupäev üldiselt korda on läinud, siis peame järeldama, et meie lennuväes valitseb kindel tahe ajakõrgusel seista oma lennuosavuse ja vilumuse poolest. Osavus ja vilumus mitmekordselt suurendab meie väikese lennuväe jõudu. Mõne aasta jooksul on meil välja kujunenud lendurite pere, kes täiesti valitseb oma materjaalosa üle, kes kohusetruult ja alalise valmisolekuga seisab kodumaa teenistuses. Siit võime järeldada, et ka lennuväe isiklise koosseisu alal on edukalt realiseeritud kõik võimalused.

Lendav koosseis on alati valmis mitte ainult tegevuseks, vaid ka võitluseks lõpuni. Lennupäeval karm saatus tahtis, et üks len-

duritest kaotas oma noore elu, kuid päevakord läks edasi kindla kava järele. Nii on alati lahingus, kui tahetakse võita: langeb üks, astub teine asemele; ohvrid ei tohi heidutada sõdurit ülesannet täitmast. Kui sarnane arusaamine ja kohusetruudus valitseb meie lendurite peres, siis võime järeldada, et seal on küllalt tahet takistuste võitmiseks õhujõude ülesehitamise teel. Meie lendurid rühivad edasi. Selleks annab neile uut hoogu hr. hr. Riigivanema ja Riigikogu esimehe austav lennupäeval viibimine ning rahva laialdane osavõtt lennupäevast. On loodud tihe moraalne side lennuväe ning rahva masside vahel. See moraalne side tundub lennuväe edaspidises töös igal sammul, tiivustades rahuajal meie lendureid ragemata püüdmisele jõuda omas kutses täiuslikkuse piirideni. Moraalsest sidest rahvahulka kasvatav sõjaajaks see kaitseväge ja eriti õhujõudude moraalne jõud, mis on kogu sõjategevuse edu pandiks.

Sõjaväe-lendur ohvitseri-aset. Aleksander Konno

12. sept. 1926 a. lennupäeval lennuõnnetuse ohvriks langenud.

Sv.-lendur ohv.-aset. A. Konno sündis Viru maak. Vaivara vallas 17. jaan. 1897; isa on eluaegne põllumees. Lennuväe teenistusse astus juba Ilmasõja ajal, kus Vene valitsuse poolt Inglismaale saadeti. Lennukooli lõpetas Inglismaal 1917 a. Eesti lennuväkke astus 6. märtsil 1919 a.; samal aastal 1. mail ülendati ohvitseri asetäitjaks. 1. juulil 1921 a. läks reservi ja 4. okt. 1922 a. tuli tagasi lennuväkke. 1. aprillil 1925 a. läks teist korda reservi, kuid teist korda tuli lennuväkke tagasi alles hiljuti, 12. juulil 1926 a.

Lendur Konno oli üks vanemaid Eesti lendureid, kes oma osava ja julge lendamisega lennuväelaste peres tuntud. Mitu korda sõjaväeteenistusest lahkudes, tuleb ta aga ikka ja ikka jälle tagasi, et uuesti oma jõudu ja mõistust pühendada armastatud kutsele. Loomu poolest vaikne, lihtne, oli ta lennuväelaste keskel armastatud seltsiline, kelle ootamata ja enneaegset surma kogu lennuvägi sügavasti leinab.

Andudes lennuväe pere üldisele asjale, valmistas lendur Konno hoolega oma esinemist, et seltskonna ees oma väeosa nime tõsta; saatus tahtis, et ta valmistas ennast viimsele demonstratsioonile. Tuhandete pilkude all oma uhke Gourdon-Leseurre turjal püüdis ta tulist masinat õhus taltsutada, et teiste eeskujul laskuda metsikusse pöörisse. Et aga kõrgust vähe, ei jõua ta lennukit enam tasakaalustada ja langeb.

Olgu temale rahulik ta viimne uni ja kerge isamaamuld, mis tema nii karmilt ja varakult endale nõudis! Murdunud on kotka tiivad, aga ta vaim elab ergutuseks ja mehemeelsuse eeskujuks teistele oma kohustetäitmisel viimse hingetõmbuseni.

Ohvitseride õppustest väeosades.

„Sõdur“ on täitnud tänuväärt ülesande, võttes vaatlusele meie kaitseväge juhtiva koosseisu — ohvitseride ettevalmistamise küsimuse õppeasutustes. Küsimust on igakülgset arvustatud, kaalutud ja esitatud palju kõigiti otstarbekohaseid ja väärtuslikke põhialuseid, mis tuginevad praeguseaja modern sõjapädagoogikale ning ühtlasi arvestavad sealjuures meie oludega. Kahtlemata paraneb tunduvalt nende ideede elluviimisel meie ohvitserkonna sõjaline ettevalmistus. Peaasi: mõte on pandud liikuma ja „veerevale kivile ei kasva sammalt“. Kõik see pidi sündima hiljem või varem, kui eestlase otsiva, paremuse poole püüdja ja alaliselt analüseeriva iseloomu tulemus. Need meie iseloomu jooned ühenduses püsivusega ja alalise asjasse süvenemisega on meie kaitseväge eduka arengu tagatisteks. Seekord vaid saadi üle meil senini kahjuks valitsenud „paberi kartusest“ ja toodi avalikkuse ette need tõekspidamised, millede oldi osalt veendunud juba palju varemalt.

Siinkohal püüame lühidalt selgitada küsimust, mis samuti käsitab meie juhtiva koosseisu sõjalist ettevalmistust ja õppeviisi, kuid juba väljaspool õppeasutuste piire, nimelt meie kaadri õppusi väeosades.

Sõjakoolis saab kadett, kui tulevane juht, need põhialused (sisulised ja meetoodilised), milledele ta tugineda võib ja millede kasutamisele ta asub praktilises elus — väeosas. Ajajooksul suurenevad ka tema ülesanded, kohustused, ning ühtlasi kergib esile hulk küsimusi, millede lahendamiseks ohvitser vajab alalist täiendamist oma erialal. Ta peab järjest areneva sõjandusega sammu pidama, et suuta sõjakorral edukalt juhtida omale alluvat üksust kiirelt muutuvah lahinguolukorras. Samuti peab ta suutma edukalt ja ajakohaselt ette valmistada omale alluvat üksust lahingutegevuseks. Ka Sõjakoolis omandatud teadmised vaibuvad unustushõlma, kui neid alaliselt ei värskendata ja kui nad kasutamist ei leia. Ohvitseri kui juhi, õpetaja ja kasvataja elukutse nõuab alalist edasiarendamist, täiendamist ja omandatud teadmiste ärakasutamist tegelikus elus. Ei või ju näiteks 1920 a. täienduskursustel olnud ohvitser piirduda nende taktikaliste teadmistega, mis ta sealt kaasa tõi omalajal.

Loomulikult, palju sellest edasiarendamise tööst jääb ohvitseri enda ülesandeks ja mureks, kuid tema kui tegu võimelise juhi väljaarendamine ja ettevalmistus lahingutegevuseks peab sündima väeosades, mida peajaslikult teostatakse selleks eriti korraldatud õppustega. Peajaslikult sellepärast, et siia juurde võiks

arvata ka sõjamänge ja suuremate üksuste manöövreid, kuid viimased on siiski enam katseteks aasta jooksul tehtud tööle ja saavutatud tagajärgede hinnanguks.

Erilised ohvitseride õppused ei puudu ka meie väeosades. Neid on peetud ja muidugi ka teatud kasu sellest saavutatud, kuid siiski töö tulemused ja tagajärjed ei vasta kaugeltki ärakulutatud ajale ja energiale. Kõigel sellel on olnud muidugi oma põhjused ja väga tõsised põhjused, milliseid võib kõrvaldada ainult järjekindla tööga.

Üheks ohvitseride õppuste viisiks on meil olnud eeskirjade ja määrustikkude üheskoos lugemine. Ohvitserid kogutakse kokku selleks, et kuulata pealt ühe oma kolleega selge ja valju häälega ettelugemist mõnest määrustikust, või isegi topograafia õpperaamatust. Kas on see aga õige juhi õpetamise viis? Kahtlemata mitte. Ohvitser tüdineb peagi sarnasest kuulamisest ja kulutatud aeg on läinud asjata kaduma.

Ei taha sellega sugugi tõendada, et see igalpool sarnaselt oleks sündinud, kuid oli väeosa, kus vast hiljuti veel sarnaseid õppemeetode harrastati. Meie riviohvitseri tööpäev ei ole sugugi lühike ja peale selle on ta veel igasuguste toimkondadega ja komisjonidega koormatud; lasta teda veel peale oma tööaega paar tunnikest lihtsalt „ära istuda“ — on lubamatu ja näitab kui vähe suudeti hinnata seda ülitähtsat küsimust väeosades. Määrustikkude ja eeskirjade õpetamine (kui nad olemas) on välja jätud isegi sõdurite õppekavadest, näit. paljudes väeosades Prantsuse sõjaväes. Sellekohasel lehel on vaid ära tähendatud, missugused §§ ja missugustest eeskirjadest sõdurid on kohustatud ära õppima teatud aja jooksul. Õpetaja vaid selgitab ja tõlgitseb määrustikku, kui see vajalik.

Teiseks, ohvitseride õppused loengute näol, mida nad teistele ette pidid kandma. Ka siin on tulnud ilmsiks väärsumme. Sest sageli ohvitserile-referendile antud ülesanne ei vasta olnud sugugi tema võimetele. Näiteks ei suuda noor ohvitser midagi huvitavat, õpetlikku pakkuda kuulajaskonnale ette kandes küsimust teemil „Sõdade iseloom alates 17. sajangust“, või midagi muud selletaolist. Ettokandja näeb hulk vaeva, higistab allikate kallal, kogemuste puudumisel upub lihtsalt nendesse, kuid ei suuda siiski rahuldada kuulajaskonda. Sarnasest loengutepidamise korraldamisest on praegusel ajal Prantsuse sõjaväes loobunud pea täiesti. Loenguid — conférences — peavad vilunud ja kogunud jõud ning ainult oma erialal. Loenguid korraldatakse kogu korpuse ringkonnas olevatele garnisoni-

dele, milleks vastavad lektorid, igäüks oma erialal, esinevad kõigis garnisonides. Loengutel viibivad ka reservohvitserid.

Praegusel ajal oleme sellel alal juba sammu edasi jõudnud tänu Kindralstaabi algatusele, kelle korraldusel läinud õppeaastal mitmed loengud peeti garnisonides, enam ettevalmistatud ohvitseride poolt. Jääks soovida, et see ka edaspidi selles suunas areneks ja väeosades enestes peetavate loengute arvu võimalikult vähendataks. Kui siiski vajalik peaks olema pidada loenguid ka väeosades, siis tuleb selleks alati teemid valida kõige aktuaalsemad, kitsais raamides ja ettekandja erialale ning võimetele vastavad.

Kuid loengud on ikkagi poolikuks abinõuks ja ainult nendega ei tohiks piirduda meie ohvitserkonna väljaõpe väeosades. Igasuguste loengute kuulamine, olgu nad nii hääd ja põhjalikud kui tahes, jätab ikkagi tühja koha, s. o. puudub tegutsemine, reageerimine teatud sündmustele, mis aga tähtsamaks teguriks lahingutegevusel. Ohvitseride õppuste peamiseks eesmärgiks, nagu juba tähendatud, peab olema tegu võimeliste ja kogenud juhtide väljaarendamine ja ettevalmistus lahingutegevuseks, mida saavutada aitab määrustikkude ja eeskirjade teoreetiliste ettekirjutuste kasutamine kindlas konkreetses olukorras. Sellega ohvitser harjub iseseisvalt ja kiirelt mõtlema ning samuti kiirelt ja otstarbekohaselt tegutsema kindlas olukorras. Lahinguolukorras on nõuetav kiire, õige orienteerumine ja reageerimine sellele oma korralduste ja käskude kaudu. Olgu siis kavatsatud tegevus, teatud idee elluviimine hea või halb, kuid temast kujuneb ikkagi teatud tegevus, akt, s. o. midagi kindlat, konkreetset, mis on olemas olukorrast, mastikust jne. ning millel puuduvad igasugused oletused. Areneb reageerimise kiirus ja otstarbekohasus, sõjamehe intellekt.

Sarnaste õppuste korraldamine ohvitseride taktikalise ettevalmistuse igakülgseks arendamiseks nõuab aga kõigiti arenenud ja kogenud juhti. Õppuste juhataja-instruktor ei ole oma ülesannete kõrgusel, kui ta ei oma kõigepealt üleolevat autoriteeti. Ta ei või juhtida õppust, kui ta ei suuda ega oska ette kujutada, luua vastavat olukorda, kui tal puudub tahtmine kiinduda kogu oma hingega asjasse. Ta peab suutma teisi veenda ühes või teises põhiküsimuses. Oma kogemuste ja õpiste varal peab ta õpilaste-ohvitseride mõistusele selgeks tegema kindlaid ja lihtsaid põhialuseid, üldnõudeid. Juht peab omama intellektuaalse üleoleku.

Need õppuste juhile üles seatud põhinõuded on senini olnud ka üheks peapõhjuseks, miks

meie ohvitseride õppused väeosades ei ole arenenud soovitas suunas. Õppuste eesmärk on vast paljudelegi küllalt selge olnud, kuid on puudunud kogemused sel alal ja teadmised. On puudunud juhid, kes võiksid edukalt läbi viia selle töö. On püütud anda, mida igäüks oskas ja suutis, vastavalt oma võimetele ja ettevalmistusele.

Kuid just need viimased on mitmekesised: „kirju on kogu meie kaitseväe kaader, kui sõjaaja produkt“ (kindral Tõrvand. „Sõdur“ nr. 32, lhk. 668). Asjasse võiks tunduvat parandust tuua meie vanemate rivijuhtide sõjaliste teadmiste värskendamine, eestkätt puht taktikaliste teadmiste alal, mida vajalik peaks olema käsitada üksikasjalikumalt, pühendades sellele ainele enam aega. Sellejuures tuleb ka silmas pidada, et võib olla ka kõigiti kogenud juht, kellele mitte võõras pole praegune taktika, kuid osutada nõrgaks õpetajaks. Tähendab, peale muu tuleb selgitada ka väljaõppe küsimust, neid väljaõppe põhialuseid, mis vajalikud selleks, et edukalt juhtida oma alluvate sõjalist arengut.

Väeosa ülema peamiseks ülesandeks rahuajal jääb ikkagi oma väeosa edukas lahinguväljaõpe, mida tema saavutab eestkätt oma kaadri alalise arendamisega, tema sõjaliste teadmiste täiendamisega. Igatahes on sarnane vaade maksmas näit. Prantsuse sõjaväes. On võimalus olnud jälgida ohvitseride õppusi mitmes siinses väeosas. Siin avaldub väeosa ülemate ja kõigi vanemate juhtide igal sammul nende intellektuaalne üleolek, põhjalikum taktikaline ettevalmistus igas küsimuses, ka kõige vähemates üksikasjades. Õppuste eesmärgile vastava konkreetse ülesande kokkuseadmine, alluvate poolt tehtud otsuste igakülgne analüüs ja vigade selgitamine, õige lahendusviisi motiveerimine — kõik sünnib huvitavalt, elavalt, õpetlikult. Väeosa ülemas leiab iga ohvitser mitte ainult juhi-ülema, vaid ka eeskujuliku ja kogenud juhi-õpetaja. See on ka loomulik. Nad kõik on läbi teinud Ilmasõja ja saanud seega kõigeparema taktikalise ettevalmistuse, nimelt praktilise. Kogu võitlusviiside evolutsioon on sündinud nende isiklisel kaastegevusel, jättes neile kindla arusaamise neist põhjustest, mis mõõduandvad olid selle juures. Väeosade väljaõpe, mida nad praegusel ajal juhivad, tugineb ju Ilmasõja õpistele! Peale selle aitavad nende teadmisi ühel või teisel erialal täiendada vastavad kindlad eeskirjad.

Meil on sellel alal sootuks teine minevik. Meie vanematel juhtidel puudub sarnane praeguseaja nõuetele vastav lahingukool taktikalise ettevalmistuse alal. Ei tahaks vist keegi tõendama hakata, et Ilmasõjas Vene sõjaväes ja Vabadussõjas saadud kogemused sel alal

suudaksid olla küllaldased selleks, et rajada neile kogu oma praegust väljaõpet. Nad vajavad põhjalikke korrektiive. Tähendab — oleme sunnitud endid täiendama sel alal. Ka omal ajal informatsiooni kursustel saadud teadmised vajavad revideerimist, põhjalikku ümberhindamist, eriti ainete praktiline käsitusviis.

Pealegi mõnede meie väeosa ülemate taktikaline ettevalmistus tugineb veel täitsa endisel veneaegsel koolil, — nad pole seda värskendanud isegi informatsiooni kursustel.

Samuti puudusid meil senini paljud lahingueeskirjad, millest küll kõige lähemas tulevikus loodame üle saada, kuid mis senini ka tunduvalt raskendas väljaõppe küsimust. Need on kõik kaaluvad põhjused, miks senine ohvitseride väljaõpe väeosades ei ole suutnud areneda soovitavas suunas.

Arvamise ärahoidmiseks, nagu oleks püütud siinkohal vaid sihilikult arvustada, esitame siinkohal ka üldjoontes need põhjalused, milledele tuleks rajada kaadri õppus väeosades, kuidas seda korraldada, et saavutada võimalikult viljakamaid tagajärgi.

Nagu eelpool tähendatud, on kaadri õppuste peamiseks abinõuks taktikaliste ülesannete lahendamine konkreetsetes olukorras, tehes seda maastikul, liivakastil või kaardil. Algame ülesande ettevalmistusega, mis koosneb: 1) ülesande eesmärgist, 2) maastiku ja teemi valikust, 3) õpilaste ettevalmistustöödest ja 4) õpetaja-juhi enda ettevalmistustöödest.

Kõigepealt tuleb tähendada, et juhi töö pearaskus lasub just ülesande ettevalmistamises, mis nõuab oskust ja aega. Mida paremini ülesanne ette valmistatud, läbi mõeldud ja kaalutud, loodud kindel ja ülesande eesmärgile vastav olukord — seda edukam on töö. Ettevalmistustöö esimeseks küsimuseks on ülesande eesmärk, s. o. mida tahtakse selgeks teha õpilastele (tarvitame ka edaspidi igalpool ohvitseri asemel sõna õpilane) käesoleva ülesandega. Temal peab olema kindel eesmärk. Näit. pataljoni pealetung rügemendi lahtisel tiival peale rännakkolonnist hargnemist, k.-kompanii kasutamine peale kallaletungi lähtealusele asumist, kompanii kaitsel välisõja oludes jne.

Maastiku ja teemi (olukorra) valik. Maastiku valikul kaardil tuleb juhil kindlalt silmas pidada ülesande eesmärki ja valida maastik, mis võimaldab ülesseatud eesmärgi kõigenäitlikumat käsitamist. Tuleb püüda esimesi ülesandeid läbi viia mitte raskel maastikul, vaid leppides algul kõigeülevaatlikumaga, valida edaspidisteks ülesanneteks, kui põhimõtted küllalt selgitatud, juba raskem ja kinnisem maastik. Vastavate suuremõõduliste kaartide-plaanide muretsemisest saaksid

vast väeosad Kindralstaabi IV osakonna kaabil üle. Soovitamamad oleksid kaardid 1/10.000 — 1/20.000 — vastavalt sellele, missuguste üksuste piirides lahendatakse ülesanne. Teiseks väärtuslikus õppevahendiks kaartide kõrval on liivakast, millele ülesande lahendamiseks vajalik maastik reljeefselt peale kantakse. Tema on palju näitlikum, piltlikum kui iga sugune kaart. Vastaval tahtmisel ja leidlikkusel võib liivakasti muuta väga tõetruuks ja elavaks maastiku teisendiks, kus piltlikult väljendatud isegi peensused. Mõõt umbes 1/2500. Sarnaseid liivakaste, vastavalt täiendatud ja tehniliste abinõudega varustatud, kasutatakse isegi kahurväe osades kaadri õppusteks ühes õppe-laskmistega.

Kasulik on valida, kui see võimalik, ülesande lahendamiseks väeosa asukoha läheduses asuv maastik. Sel juhul on võimalik ka alati kontroll maastikul. Esiteks sünniks siis ülesande lahendamine õpilastele-ohvitseridele kaardil ja liivakastil; järgmiseks õppuseks minnakse juba maastikule, kus kohapeal selgitatakse varemalt tehtud lahendust. Siin avaneb võimalus siluda veel üksikasju, peensusi. Soovitav oleks ka sellele õppusele kaasa võtta allohvitsere ja tutvustada neid olukorraga maastikul. Kolmas kord sünniks juba õppus maastikul terve üksuse koosseisus, mis võimaldab ka sõdurite edukat lahinguväljaõpet. (Muidugi välja arvatud noored, kui see ei kuulu nende õppekavasse.)

Ülesanne — teem tuleb samuti valida algul võimalikult lihtne, hoidudes iga sugustest keerulistest manöövritest ja laialipaiskumisest olukorras. Tuleb kindlaks määrata tegutseva üksuse täpne koosseis ja tema käsutada olevad võitlusvahendid.

Õpilaste ettevalmistustöö. Et võimalust anda õpilastele teemiga tutvuda, olukorras süveneda ja vajalikku esialgset käsku kirjutada, antakse neile vähemalt 1 päev enne õppepäeva teem kätte ühes vastava kaardiga, kui neil seda polnud varemalt. Kirjaliku käsu nõudmisel tuleb silmas pidada, et algul vajalik ainult esialgne käsk — võimalikult lühikene, mis tarvilik õppuse alustamiseks. Antud teemi lõpul tuleb ka ära tähendada kõik need eeskirjade §§, mis käsitavad seda küsimust.

Juhi enda ettevalmistustöö. Juhil isiklik ettevalmistustöö oleneb ka osalt sellest, kas ta kavatseb võtta õppuse läbiviimiseks oma enda poolt kindlaks määratud esialgset lahendust ja kombineerib seda edaspidi vastavalt uuele olukorrale, või valib lähtealuseks selle lahenduse, mis kindlaks määratud mõne õpilase esialgse kirjaliku käsuga. Viimane oleks eelistatavam. Kuid mõlemal juhtumusel juhi ettevalmistus seisab maastiku hoolsas

hinnangus, vastase teguviisiga ja tulega igakülgnes arvestamises. Viimased eeldused peavad küünima peensusteni. Juht peab leidma kindla, olukorrale ja ülesande eesmärgile vastava lahenduse. Õppuse kestvusel ta peab suutma olukorda tuua uusi andmeid ja juhtida kogu tegevust sarnaselt, et võimalus oleks tema kestvusel läbi arutada peensustes, üksikasjades kõik need küsimused, mis olid ülesande üldeesmärgiks. Tuleb loobuda eeskirjade üldnõudmistest kordamisest, vaid juhtida iga õpilase tegevust konkreetse olukorra piirides, tundes üksikasjadesse, et õpilane leiaks väljapääsu ka olukorras, mida ei suuda ette näha ükski, ka kõige parem eeskiri.

Ülesande põhjalik ettevalmistus juhi enda poolt on õppuse eduka läbiviimise peamiseks teguriks.

Õppuste läbiviimine. Õppuste läbiviimisel juhi peamiseks hooleks peab olema, et õpilased alati tegutseksid ja mitte vaid räägiks; tuleb nõuda käske, korraldusi. Kõik üheliigsed seletused tulevad katkestada.

Õppuste algul juht valib õpilaste seast käsitusel oleva üksuse ülema ja nende allüksuste juhid, mis kuuluvad viimase koosseisu. Kui õppus sünnib liivakasti juures, siis tuleb iga tegelik osavõtja varustada vastavate märkidega, mis kujutavad nende juhtida olevaid osi. Õppus algab selleks valitud ülema kirjaliku käsu ettelugemisega, mida ta teeb isiklikult. Peale selle tuleb anda aega (5—10 m.) üldiseks järelemõtlemiseks ja allüksuste juhtidele oma osade kohaleasetamiseks vastavalt käsule. Aega tuleb anda vast rohkem, kui tarvilik tegelikus lahingulolukorras, kuid kaadri õppus vajab põhjalikku analüüsi ja kavakindlat meetodi. Kiirust tuleb saavutada juba tegutsemisel väeosadega maastikul, manöövritel.

Kõigepealt õppuste juhataja võtab vaatlusele antud käsu tehnilisest küljest, selle täpsus väljendusviisis, ja laseb peale seda teda põhjendada, tuua ette need motiivid, mis olid mõõduandvad käsu kokkuseadmisel. Sellega selgineb kuidas käsuandja olukorrast on aru saanud, kui võrd süvenenud temasse. Peale olukorra üksikasjalist selgitamist juhi poolt, milleks ta kasutab mitte seletamisviisi, vaid vastavate küsimuste esitamist, tuleb järele vaadata allüksuste asetust vastavalt käsule ja teha vastavad parandused.

Algab ülesande edaspidine lahendus, mis sünnib jällegi vastavate küsimuste esitamisega.

Õpilased reageerivad sellele tegevusega ja oma põhjendustega. Kogu õppus sünnib didaktilise meetodi järele.

On vajalik, et juht näitaks tehtud korralduste tulemusi ja puudusi. Juht toob uusi andmeid olukorda, vastavalt ülesseatud eesmärgile. Ta tegutseb vastase eest, kuid alati sarnaselt, et kogu manööver areneks esialgul võimalikult lihtsuse piirides. Omaltpoolt esitatud küsimuste ja õpilaste põhjenduste ning tegutsemise varal juht jõuab selgusele, kui võrd on õpilastele selged ühe või teise eeskirja üldnõuded ja kui võrd nad suudavad neile tugineda konkreetsetes olukorras.

Iga sarnase õppuse üldkestvuseks oleks 1½, maksimum 2 tundi ühes lühikese vaheajaga. Kui ei suudeta ülesannet lõpule viia selle aja jooksul, jätkub ta järgmisel korral.

Iga õppuse lõpul on juhi poolt kriitika. Tema koosneks 2 osast: 1) üldkriitika tehtud korraldustest, näidates kui võrd nad vastasid olukorrale, millised olid tagajärjed ja 2) lühikene üldkokkuvõte, n. ü. taktikaliste põhialuste loetus, mis mõõduandvad olid ülesande lahendamisel ja vastavalt milledele tuleb tegutseda alati. Kriitika olgu selge ja lühike.

Need oleksid üldjoontes need põhialused, mis tuleks silmas pidada praktiliste õppuste organiseerimisel ohvitseridele väeosas. Loomu likult vajavad nad üksikasjades täiendamist ja võib olla ka kohandamist meie oludele, kuid sarnane meetod on leitud kõige otstarbekohasemaks ja edukamaks paljudes väeosades praegu ajakõrgusel seisvas Prantsuse sõjaväes, kus kaadri väljaõpet eriti tähtsaks peetakse.

Läheneb sügis, talv-õppuste aeg kaadriga. Peaksime seda küsimust tõsiselt võtma, temale suuremat tähelepanu pöörama kui senini osaks on saanud; suunima teda enam tegeliku elu nõuetele vastavalt, ja pole kahtlust, et saavutame viljakaid tagajärgi. H. G.

Valdahoni laager, 21. augustil.

M ä r k u s. Kõigile, kes tahavad põhjalikumalt tutvuda kaadri õppuste korraldamisega tegelikult lahendatud ülesannete varal, võib soovitada raamatut: *Commandant G é r i n. Le combat des petits unités.* Charles-Lavanzelle & C-ie väljaanne. 1926.

Sealolevad ülesanded on avaldatud ka ajakirjas „Revue d'infanterie“.

Pataljoni pealetung kahurväe toetusel ühes lahinglaskmisega.

Läbi viinud S. Ü. Õ. kadettide pataljon 25. VIII. 26.

Andmetel A. Traksmann.

Sõjakoolis käesoleva 1925/26 õppeaasta suvesemester lõppes suurema taktikalise õppusega meie kahurväe poligoonil. Õppus korraldati Sõjakooli ülema poolt eesmärgiga:

1. Anda võimalus lõpetajatele kadettidele enne ohvitserideks ülendamist lahingolukorras juhtida suuremaid riviüksusi — kuni kompanii j. a.

2. Demonstreerida kadettidele modern lahingulist tegevust, eriti koostööd kahurväega ja kahurtule mõju pealetungi-lahingu tingimustes.

Välja minnes õppuse eesmärgist, kõige kohasemaks raiooniks tema korraldamiseks oli meie suurükiväe poligoon, sest siin avanes võimalus kohapeal ära kasutada parajasti laagris asuvat kahurväe.

Peale selle õppetööde kavas olid veel ette nähtud mitmesugused harjutused inseneriväe laagris, nagu ülepääsete ehitamine jõel, näitepositsioonid, gaasiasjandus j. n. e. Kõige selle tagajärjel Sõjakool 22. aug. rännakkorras Tallinnast asus teele Jägalasse, et siin läbi viia rida kasulikke õppetöid ja sellega lõpetada käesolev õppeaasta.

Juhtidena neist õppetöödest võtsid osa: Sõjakooli ülem ja terve kadettide pataljoni rivi-ohvitseride kaader. Pealtvaatajatena õppesid tegid kaasa ka jalaväe aspirandid.

Peab tähendama, et see oli esimesi suuremaid õppusi, mida kadettidele oli võimaldatud täita väljaspool kooli alalist asukohta koos meie rivi väeosadega.

Kõige tähtsamaks korraldatud õppustest osutus kahtlemata pataljoni pealetungi-lahing, kus pealtvaatajatena viibisid ka meie kaitseväe vanemaid juhte.

Kuna see taktikaline õppus kõigi meie vanemate kaitseväe juhtide — pealtvaatajate — otsusel õnnestus täielikult, siis ta tohiks küll teatavat huvi pakkuda ka „Sõduri“ lugejatele, sest nii mõnigi õpis sellest tööst omab üldise tähtsuse.

Sellepärast ta võtan lähemale arutusele järgmise kava järgi:

I Õppuse ettevalmistus.
II Õppuse läbiviimine.
III Saadud õpised — eestkätt nagu seda tööd hindasid meie vanemad kaitseväe juhid pealtvaatajad.

I Õppuse ettevalmistus.

Õppuse eesmärk ei olnud mitte manööver tundmatus olukorras selleks, et uurida teatud

riviüksuse ja tema juhtide taktikalisi võimeid vaid demonstratsioon lahingulaskmisega, et kadettidele anda enam-vähem reaalne ettekujutus tegevusest modern lahinguväljal. Sellest eesmärgist välja minnes käesolev õppus nõudis väga tõsiseid ja detailseid ettevalmistusi, kus võimalikult kõik pidi olema ette nähtud ja miinimum võimalusi jäetud igasugu juhusetele.

Need ettevalmistused puudutasid: maastiku tundmaõppimist, et selle põhjal seada kokku kindel õppuse kava, ettevalmistusi juhtimise, side ja koostöö alal, eriti vastavad kokkulepped kahurväe juhtidega, et kooskõlastada jalaväe edasiliikumist kahurväe tulega.

Õppuste käik näitas, et kõigis neis küsimustes nii vanemate kui nooremate juhtide poolt oli tõesti toimitud piinliku hoolsuse ja tähelepanelikkusega, mis ei jätnud soovida paremat.

Ettevalmistuste tulemuseks oli järgmine taktikaline olukord, mis oli loodud õppuse juhataja poolt 25. aug. kella 12-ks. (v. sk. nr. 1).

(Töö lühendamise mõttes nii üldise olukorra kui erioletused, ülesanded j. n. e. annan edasi kokkuvõetel kujul, samuti ei avalda antud käske, vaid ainult nende sisu lühidalt).

A. Üldine olukord.

Punased (vaenlane) on täna hommikul vara Ihasalu poolsaarel saatnud maale dessandi — umbes 1. j. rüg. kahurväega. Kella 12-ks meie poolt on kindlaks tehtud, et dessandi peajõud on liikunud Jägala jõesuu sihis, et siitkaudu jõuda välja Narva maanteele ja seda lõigata. Kella 12-ks peajõudude eelosad olid jõudnud joonele: a b d, mis 1 klm Jägala jõesuust kirde pool, puutudes siin kokku meie piirivalve osadega (1 piirivalve rühm).

Oma vasaku tiiva (idasuuna) kaitseks dessant on eraldanud küljekaitse 1 pataljon kahurväega, kes end kindlustab punktides A B D E, et sulgeda metsast riba, mis asub Lakesoo ja Ramusaare lahe vahel.

Sinised (meie). Vaenlase dessandi likvideerimiseks siniste diviisi ülem on määranud 4. jalaväe rügemendi ja kadettide pataljoni, kellele diviili abi üldisel juhatusel vallutada Ihasalu poolsaar ja vaenlase dessant merde paisata.

4. j. rüg. ülesanne on: Tungida peale üldsuunas kõrg. 11,1—3,9 — kalurite majad — Ihasalu ja vallutada nimetatud poolsaar. Pealetungi alustada nii, et kella 12-ks oma parema tiiva eelosadega jõuda joonele: kõrg. 11,1—

—15,7, kus asuda ühendusse kadettide pataljoniga.

Kadettide pataljoni ülesanne on: Tungida peale üldsuunas Haapse—kõrg. 6,1—kõrg. 2,9 ja vallutada vaenlase dessandi tiibkaitse seisukohad ABDE raioonis. Edasitungi jätkata kõrg. 4,0 sihis, et lõigata dessandi ühendusteid merega.

B. Maastik. Nagu näha skeemilt 4. j. r. rügemendi ja kadettide pataljoni tegevust lahutab läbipääsmatu Lakesoo, mis raskendab koostööd.

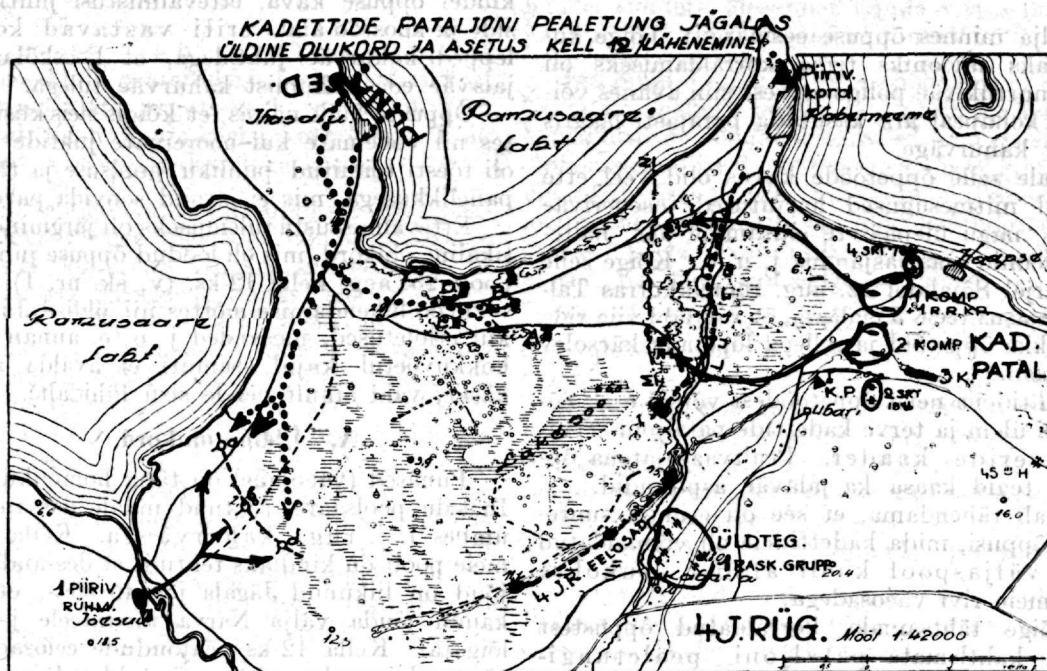
Kõrg. 20,2—15,7—11,1—12,3 joonel lõpeb Ramusaare lahe kõrge püstloodis paekallas ja sealt loode poole näeme soist ala, mis kuni Kaberla ojani tihedalt on kaetud metsaga. Ramu-

Kuna 4. j. r. oli võetud fiktiivselt, siis eespool tuleb käsitusele ainult kadettide pataljon.

Pataljoni osade asetus kell 12 (lähenedamine) oli nii nagu see näidatud skeemil nr. 1. Skeemilt selgub:

a) vaenlase kahurtule mõjul pataljon on hargnenud lähenedamiskorda: kompaniidena — esijärgus 2 komp., mõlemad asuvad rühmadena ja rühmad kolonnis kahena. Teise järgu kompanii kolonnis tee läheduses.

b) Pataljoni käsutuses on tema toetuseks 1 kerge grupp: üks kerge välipatarei 4—76,2 mm suurtükki Haapse juures, teine kerge patarei 2—18 n. suurt. — positsioonil Ubari juures ja üks 45^{mm} haubitsi patarei teel Ubarisse (sk. nr. 1). Peale selle pataljoni toetab üks raske

Skeem nr. 1.

saare lahe kaldariba on kõrgem ja kaetud metsaga.

Taktikalised järeldused maastikust:
a) Parimad vaatluspunktid (V. P.) asuvad kõrg. 20,2, 5,7 ja 11,1 joonel, kust avaneb vaade üle terve tegevuspiirkonna.

b) Lähenedamine kuni 1/2 klm lääne poole Kaberla jõest üldiselt sünnib kaetud maastikul. Sealt edasi läände on lage ja liikumine on enam soodustatud lahe kaldariba raioonis.

d) Pataljoni vasak tiib toetub Lakesoosse ja vajab erilist valvet.

II. Õppuse läbiviimine.

A. Kadettide pataljoni asetus kell 12 (pealüti kätse põhjal).

grupp diviisi üldtegevuse kahurväest — 3 patareid à 2—6^{mm} haub.

d) Patul asukoht — tema V. P. ja K. P. on Ubari raioonis — kuni 20 mtr kõrgel paekaldal, kust avaneb ülevaade vastase positsioonile punktides ABDE.

Patul on loonud traatside oma kompaniidega. Tema juures asub suurtükiväe grupi ülem, kellel samuti on olemas traatside oma patareiga. Kompaniidesse on saadetud suurtükiväe vaatlejad, kes liiguvad koos jalaväega. Patul käsutuses on üks r. kuulipl. rühm, mis ta on juure andnud 1. kompaniile.

e) Pataljoni ette saadetud luurkond (üks rühm) on jõudnud Kaberla oja joonel, luues ühenduse 4. j. r. osadega (fiktiivne).

B. Skeemil näidatud asetusest võime järel-
dada:

a) Pataljon on tugevasti toetatud kahur-
väega, millest üks kerge grupp on tema otse-
koheses käsutuses. Rasked haubitsid või-
maldavad purustada ka tugevaid kaitsehitusi.

b) On selge, et pataljoni jõudude koondus
vasakul tiival näitab kavatsust viia
peahoop siit. Kõiki olukorra elemente kaa-
ludes, isiklikult oleksin siiski rusika koondanud
paremale tiivale, viies sellega hoobi raskuspunkti
ka sinna. Põhjendus: maastik soodustab lähe-
nemist siit hoobi viimiseks elavjõuga (kaetud).
Lөөk siit tabab vastast tundelikumalt, viies
pealetungi lühimas suunas tema ühendustee-
dele.

D. Lähenemise teostamiseks patül oma pea-
letungi käsus määrab:

a) esijärgu kompaniidele pealetungi suuna
(skeemil nooled). Varukompanii saab ülesan-
deks tagada pataljoni vasaku tiiva, — liikudes
astmena 2. komp. järgi.

b) 76,2 mm väljapatareil (4 srt.) toetada
1. kompaniid ja üks suurtükk määrata
kompül käsutusse saatekahurina.

18 n. väljapatareil (2 srt.) toetada 2. kom-
panii pealetungi.

45" haub. patareid — „jääb üldtoetuseks
grupi ülema otsekohesesse käsutusse“. 1. ja 2. kompanii juure määrata vastavatest
patareidest sideohvitserid.

Kerge grupi ülem asub patüli juures.

d) Esimene peatus blin. nr. 1 — kõrg. 1,6
joonel — (skeemil joon. MN), kuhu jõuda
kell 13.30, kohalejõudmist näidates valgete
rakettidega. Samaks ajaks patül K. P. —
blin. nr. 1 juures. Telefoni sideliinid lii-
kumise algades veetakse kompanii-
dele järgi. Igas kompaniis on olemas ka sig-
naallipud väljaõpetatud meeskonnaga (side-
vaatlejad).

E. Järeldusi eeltoodud korraldustest:

a) Patül tema käsutuses oleva kahurväe
jaotab esijärgu kompaniide vahel — kumbagiti
kompaniid toetab üks patareid ja üks patareid
jääb pataljoni üldiseks toetuseks.

Sarnase kahurväe jaotuse paremus: on
tagatud side patareid ja kompanii vahel, sest
viimane teab, et see patareid just mind peab
toetama ja ma võin otsekohe tema tule välja
kutsuda. Kahurväe vaatlejad on ka otsekohe
minu juures.

Halbtusi: võib tekkida raskusi terve grupi
tule koondamisel ühte teatud punkti, et
saavutada seal tugevat ja mõjuvat
kontsentratsiooni.

Lahingu ajal tarvidus niisuguse tugevama
tulekoonduse järgi võib tekkida nii 1. kui 2.
komp. rindel.

Et seda halbtust kõrvaldada, mõlemad kom-
panii ülemad peavad teadma, et igakord, kui
grupi ülem patüli korraldusel nõuab oma üldisse
käsutusse ka selle patareid tuld, mis teda toe-
tab, siis ta sellega peab leppima vastu-
vaidlematult ka siis, kui tema enda arvanisel
see tuli läheks kibedasti tarvis ka temale alluva
kompanii rindel.

Võib olla, et meie pataljoniidele lahingus
ainult harukordadel antakse juure terve grupp
kahurväge. Kui see sünnib, siis arvan, et eel-
toodud patareid jaotus nende ülesannete täit-
misel tuleb lugeda kõigiti vastuvõetavaks
meie olukorras. Väidan seda sellepärast, et
niisuguse kombinatsiooni juures side-, koostöö
ja tule koondamise probleemid näivad olevat
kooskõlastatud kõige õnnelikumalt.

Patüli eeltoodud korraldustele kahurväe suh-
tes lisaksin siiski juure veel järgmist:

„Kergel grupil valmistada ette tulekoondus-
ed järgmiste punktide pihta: blind.nr. 1; kõrg.
1,6; 6,0 ja 3,9 ja punktides A, B, D, E, kus asuvad
vaenlase kindlustused“. Nimetatud punkte või-
vad tulistada kõik kolm patareid, milleks hau-
bitsi patareid nihutada teistest ettepoole.

Selle redaktsiooniga patül määrab grupile
täpse lahinguülesande, mille täitmisele
asub terve grupp ja milleks tal on veel aega.
Seega terve grupi kasutamine lahingu
kestel ükskõik missuguses nende punk-
tide raionis on kindlustatud ka siis,
kui seda temalt nõutakse ootamatult.

Kahurväe kasutamise alal käesoleval juhtu-
musel on huvitav märkida veel üht asjaolu, ni-
melt: saatekahuri määramist 1. kompanii
ülema käsutusse. Saatekahuri üldine otstarve
ja ülesanded on ju üldiselt teada. Kuidas teda
kasutati siin 1. kompanii ülema poolt, sellest
hiljem lähemalt.

b) Pataljoni käsutuses on ainult üks
rühm r. kuulip., mis antakse 1. komp. juure.
Vähene r. k. arv, mis on ju meie jalaväe tule
selgroog, muidugi tuleb lugeda ebanormaals-
seks, mis ka käesolevat õppust mõjutas halvasti.

d) Pataljonis side ka lähenemisperioo-
dil on tagatud traatside liinidega, milleks juba
lähenedes patül ja temale alluvate juhtide
vahel on loodud põikühendused. Liikumise
algades igale juhile liigub järgi sideliin kuni
järgmise peatuseni (MN joon.). Sellel
joonel kõikide jaamade vahel loodakse
uus põikühendus ja kui see on sündinud,
siis kõik endised liinid võib ära koristada. Saa-
dakse uus materjali tagavara eelmise tegevuse
jatkamiseks.

Niisugune kaudne sidepidamise viis
tagab kõige paremini traatside liinide
ehitamise võimalused ka pealetungi-
lahingus. Seda meetodi ka meil kahtlemata

tuleb kasutada, kuigi ta nõuab ühtlasi palju sidematerjali.

Arvan, et varukompanii juures siin ei oleks pruukinudki olla traatside liine. See oleks andnud materjali tunduva kokkuhoiu, millest lõpul tuligi puudus.

Muudena sideabinõudena on nähtud ette raketid ja signaallipud. Siin on määratud valged raketid. Muidugi paremad on päeval värvilised raketid, mis hõlpsasti on vaadeldavad.

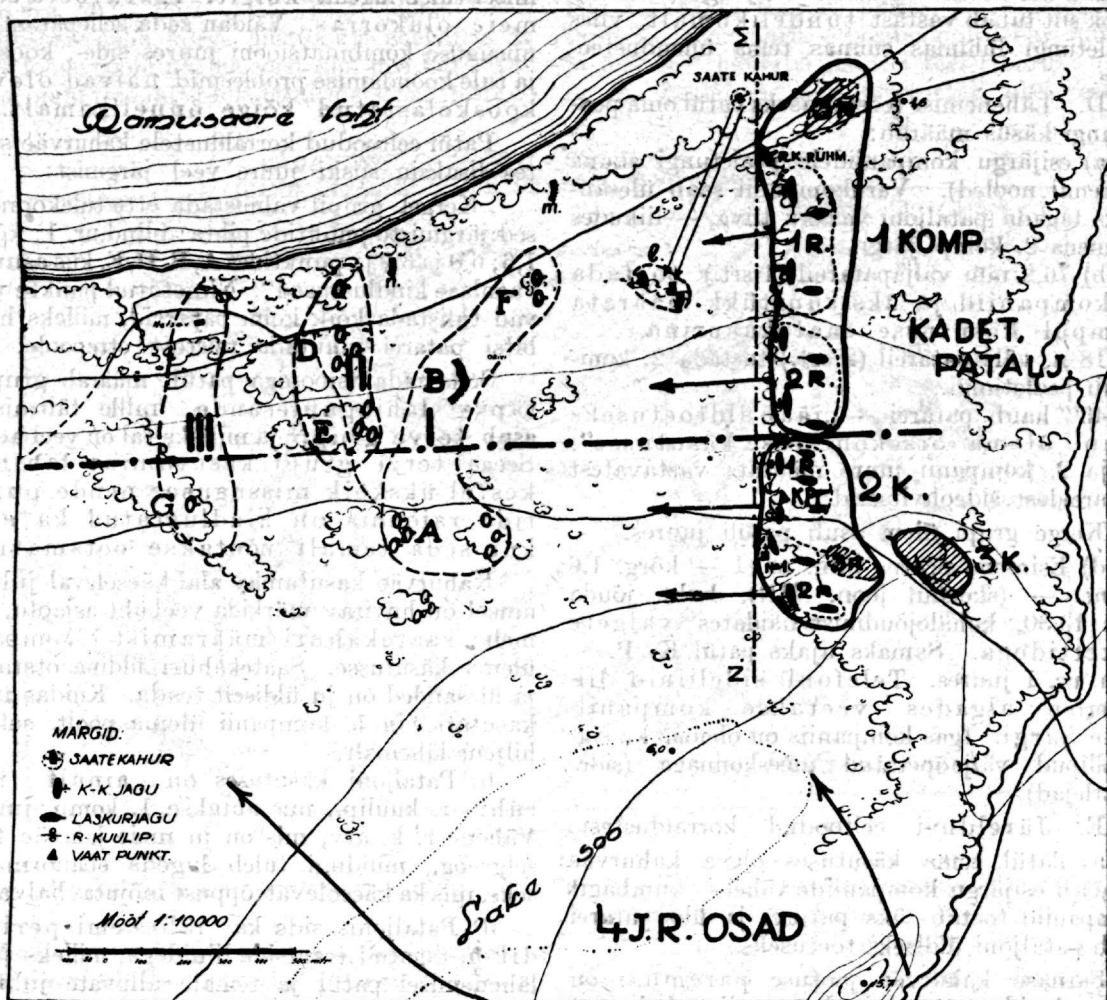
tal ei pruukinud enam võtta ette jõudude ümbergrupeerimisi, mistõttu teine asetus üldjoontes sarnaneb esimesele.

Üksikasjadest vääriksid tähelepanu järgmised: Esijärgu kompaniid asuvad lahingukorras jagudena valmis tuleavamiseks.

Varukompanii rühmadena pataljoni vasaku tiiva järgi.

Rasked kuulip. — pataljoni paremal tiival.

Kadettide pataljoni pealetung Jägalas. Asetus kallaletungi lähtealusel kell 13.30.

Skeem nr. 2.

Signaallipudest hiljem.

Lähenedamine eeltoodud korralduste põhjal teostati takistusteta. Lükumist kattis kohati täiesti tihe mets.

G. Pataljoni asetus kallaletungi lähtealusel kell 13.30.

Pataljoni osade asetus kallaletungi lähtealusel on näidatud skeemil nr. 2. Kuna patüli lahinguidee oli selgunud juba lähenemisel, siis

Saatkahur asub 1. komp. paremal tiival õredas männimetsas — valmis tuleavamiseks. Seega rusikas löögiks — endiselt vasakul tiival.

Patül K. P. — otse esijoonel, samas grupi ülem.

Telefoni sidesad ei ulatunud juhtide asukohtadeni, vaid jäid maha tahapoole, mille tagajärjel siin enam ei saanud kiiret telefoniühendust, — näide, et peab hoidma

kokku materjale ja seda kasutama nii, et kõige-tähtsamal momendil mitte ilma sideta jääda.

Maastik pataljoni ees on lage, soine maa-ala, ainult paremal tiival merekaldal õre männimets, mis liikumist soodustab. Siin on ka kõrgem ja kuivem.

Umbes 600—800 mtr kaugusel asub vaenlase positsioon — üksikud metsatukkades kindlustatud grupid, mis on järgustatud sügavusse. Tegelikult õppustel siin on välja pandud mitmesuguseid märke ja kilbid — rinna, vöö ja pea-kujud (punktid A, B, D, E, C, F), punktis B on kaevatud kaevik.

Punkt „I“ kujutab üksikut ettenihutatud kaevikute gruppi 1. kompanii ees, mis selle kompanii liikumist võib mõjuvalt takistada.

Niisuguses olukorras tundub mulle veelgi reljeefsemalt vajadus pataljoni varukompaniiga manövreerida paremal tiival, viies sinna pataljoni pealetungi raskuspunkti. Muidugi see on ainult isiklik arusaamine olukorrast, ja ka praegust patüli lahendusviisi ei saa kuidagi lugeda halvaks või vigaseks.

H. Kallaletungi teostamiseks patül määrab:

a) 1. komp. vallutada „I“, F, B, D, E ja edasitungi jätkata „Metsavahi“ suunas.

2. komp. vallutada: blind. nr. 3, A, G ja edasitungi jätkata kõrg. 2,9 suunas.

Kompaniide vahejoon — v. skeem.

Jalaväe liikumise algus — kell T.

Kell T kahurväe tuleettevalmistus raiooni „I“ pihta järgmiselt:

76,2 mm patarei — punkt F pihta.

45" haub. pat. — „ B pihta (kaevik).

Ing. 18 % pat. — „ A pihta.

Jalaväe jõudmisel kuni 500—600 mtr kahurväe tulest lasta välja punased raketid, millega kahurvägi oma tule kannab edasi raioon „II“ pihta.

Raioon „II“ tulistamisest võtab osa ka üldtegevuse kahurvägi — rasked haubitsid. Selle ründamisel — punased raketid, ja kahurvägi kannab edasi tule raioon III pihta j. n. e.

Ettenihutatud kindlustatud grupi „I“ likvideerib 1. komp. oma saatekahuriga.

Patül K. P. kuni raioon I võtmiseni blind. nr. 1 raioonis.

Sideabinõuna — signallipud ja käskjalad. Telefoniside kallaletungi lähtealusel pidi jääma maha, sest et traat puudus.

Järeldusi eelolevatest korraldustest.

Kõigehuvitavam punkt siin on kahurtule toetuse ja jalaväe liikumise kooskõlastamine, nõndaütelda sünkroniseerimine. Siin on selleks otstarbeks võetud tarvitusele punased raketid, mis peavad näitama patareidele seda momenti, kus tuli tuleb kanda üle järgmiste märkide pihta. Hädaohtlikuna vööna on nähtud ette 500—600 mtr, milleni jalavägi võib

läheneda kahurtulele. Niisugune suur vahe on võetud selleks, et hoida ära õnnetuid juhtumusi. Tegelikus lahingus see distants peab olema muidugi vähemalt 2× vähem (200—300 mtr). Õppuselõpul Kindralstaabi ülem tähendas sellekohta: „Meil on eriti tähtis, et jalavägi rünnaku momendil otse ripuks tema eel käivate tulekoonduste küljes, et mitte lasta vaenlasele tõsta pead ja korraldada tulikaitset meie jalaväe rünnaku hävitamiseks“.

Tegelikult nii see sündis siingi. Hoolimata võimalikust hädaohust hoogu sattunud jalaväe osad ei läbenud püsida 500—600 meetri kaugusel oma kahurtulest, vaid tormasid edasi otse tema kannul, jättes parima mulje oma koostööst kahurväega. Seda hoogu, hoolimata riisikost, meie rahuaegsetel õppustel tuleb kõigiti harrastada.

Veel üks küsimus kahurväe tule kasutamisest väärib tähelepanu, nimelt: siin on kerge grupi tuli ära jaotatud üle terve rinde — igale patareile on antud oma märk, mida ta peab tulistama.

Oleks võinud talitada ka veel teisiti, nimelt: esimesed märgid A, B, F suruda maha (neutraliseerida) terve grupi koondatud tulega — üks märk teise järgi, ükskõik missuguses järjekorras. Tuleeffekt viimasel juhtumusel oleks olnud suurem, sest ta oleks mõjunud koondatud kontsentratsioonidega ja igas teatud punktis saavutanud kiireid tagajärgi. Niisugust manööverdämist tulega meil tuleb sageli kasutada seal, kus patareide arv ei võimalda hakata neid jaotama ja hajutama üle terve rinde.

Kahurväest erilise ülesande on saanud jalaväe saatekahur, nimelt ta peab hävitama eraldi seisva üksiku tugiku („I“), mis takistab 1. komp. edasiliikumist: Hiljem sai ta veel sarnaseid ülesandeid, nimelt: hävitada tugikud „m“ ja „n“.

Umbes sarnased saatekahuri ülesanded meil võiksid olla ka tegelikus lahingolukorras, kus tal tuleb kõrvaldada neid üksikuid takistusi, mis võivad saada hädaohtlikuks jalaväe edukale tegevusele, kuid mis sealjuures on raskesti tabatavad üldise kahurväe massi poolt.

J. Pataljoni kallaletung eeltoodud korralduste põhjal arenes täpselt nii nagu see oli ette nähtud.

Saatekahur likvideeris tugiku „I“ enne kallaletungi algust. Kallaletung arenes normaalselt, kantud k. k. tulest ja toetatud kahurväest. Kahjuks siinjuures väga nõrgalt oli näha r. k. tegevus nende vähesuse tõttu, kuigi just r. k. meie jalavägi rahuaegsel õppeväljal peab õppima kasutama oma kõigemõjuvamana relvana.

Grupp ülemaid — Sõjainistri abi kindral P. Lill, Kindralstaabi ülem kindral N. Reek, Kindralstaabi ülem abi kolonel G. Jonson, VI osak. ülem kol.-lt. A. Traksmann ja teisi 25. VIII. Jägala poligoonil õppusi jälgimas.

Kallaletung teise kompanii raionis oli ras-
kendatud selletõttu, et tuli liikuda lagedal
samblasool, kuhu mehed uppusid koos kuuli-
pildujatega.

Sideabinõuna kompaniides heade tagajärge-
dega kasutati signaallippe. Selleks erilisel-
t välja õpetatud mehed kahe lipuga asetused sar-
naselt, et kaks ja a ma omavahel olid silmsides,
jäädes varjatuks vaenlasele. Selviisil side
kompülilt rühmaülemale juure oli kiirelt loodud
ja selle abil „Morsega“ võis anda edasi lühidaid
käskke ja teateid. Niisugust sidepidamist jala-
väes olen näinud ka mujal lahinguõppustel, mis
näitab et meil aegupidi hakkab levinema sig-
nalisatsioon ja optiline side sedamööda,
kuidas suudetakse õpetada välja sidevaatlejaid.

K. Õppuste läbiarutamine.

Õppuse lõppedes pataljon siinsamas koguti
kokku, et tehtud tööd lühidalt läbi arutada
kõikide osavõtjate juuresolekul. Läbirääkimised
avas kindral Tõrvand, tähendades järgmist:

„Täna oli meil juhus näha meie oludes kau-
nis haruldasi õppusi, nimelt jalaväe ja suurtü-
kiväe koostatud pealetungi lahingupadrunit
tarvitamisega. Sarnane õppus teile eriti, kade-
tid, on suure tähtsusega sellepärast, et vististi
vähe on teie hulgas neid, kes on tegelikult osa
võtnud sõjast, teinud kaasa modern lahingu.
Ometi eriti teile, kui tulevastele juhtidele, on
tarvilik isiklikult umbkaudseltki tunda, mis on
praegusaja lahingu tuli, kuidas teda juhtida ja

kooskõlastada jalaväe tegevusega. Täna õppus
teile ses suhtes andis palju, kuigi pean siin-
juures tähendama, et ükski õppus rahuajal ei
suuda kujutada tõsist lahingut tema täies ula-
tuses, sest et siin ikka jääb näitamata üks otsus-
tav lahingu element, nimelt vaenalse tuli.

Mul oli juhus tähele panna teie tegevust
1. kompanii raionis. Nägin nii negatiivseid kui
positiivseid nähtusi, kusjuures suur hulk esi-
mesist olid tingitud just sellest, et ei olnud
vastase tuld. Kui ma siin nüüd ehk märgin
ära mõnd puudust, siis mitte selleks, et kedagi
maha teha, vaid et lihtsalt mõtteid vahetada
teatud küsimustes. Negatiivsetena nähtustena
võiks ette tuua järgmist:

a) Tundus igal sammul, et teie olite lahingu-
välja täieline peremees, sest et puudus sootu
vaenlase tuli. Sellest siis ka liig kiire tempo
edasiliikumisel. Näiteks, kompanii liigub umbes
300 mtr vaenlasest ja teeb sealjuures
hüppeid kuni 100 mtr.

b) Mitte igakord k. k. ei valinud küllalt
häid laskekohti vaenlase tulistamiseks. Näiteks,
asub künka taha nii, et võimalik on lasta ainult
künka pihta: peab alati maastikul püüdma
kasutada ära relva võimeid täies
ulatuses. Ka r. kuulip. ükskord ronis kuhu-
gile madalasse lohku, kuna ümberkaudu oli häid
positsioone. Üldiselt r. k. rühm töötas siiski
hästi, ta liikus õigel ajal ja jõudis igalpool
järgi oma jalaväele, saavutades oma tulega
mõjuvaid tagajärgi.

d) Laskurid sageli närveerisid enam kui tar-
vis, mille tagajärg rikošetid 20× ees. Ka
lahingu lärmis pealetungil paugu tegemiseks
laskur peab koondama terve oma tähelepanu
ja rahu, et saavutada häid resultate.

e) Sidepidamise alal tehti tihti rohkem lärmi
kui vaja. Ei kuulnud ühtki vilet, signaali, vaid
kõik püüti teha häälega, mis muidugi tekitas
kära.

Kokkuvõttes õppus oli huvitav, koguni kaa-
sakiskuv, ka teie ise temast olite kaasa kistud,
mis näitab, et töötasite huviga ja olite kõige
hingega asja juures. Õppusel teie saite umb-
kaudse ettekujutuse sellest, mida suudame meie
saavutada oma tulega. Võtke arvesse, et
umbes samapalju kuule ja mürske kui teie
täna saatsite „vaenlase“ pihta, sõjaajal võite
saada ka sealt tagasi. Kasvatage see arv
võib olla ehk veel 2—3 kordseks, siis hakkate
reaalselt taipama, mis tähendab tõsine lahing
meie võimaliku vaenlasega“.

Järgmisena kõneles Kindralstaabi ülem kind-
ral Reek, tähendades järgmist:

Paarile nähtusele tahaksin siinkohal juhtida
tähelepanu.

„Jälginis 2. kompanii tegevust vasakul tiiv-
al. Mind pani imestama kõigepealt üks asja-
olu: miks 1. komp. juures lahing oli elavam

ja jõulisem kui 2. komp. juures. Selle põhjusi uurides selgus, et siin põhjuseks on maastik, mida aga 2. komp. mitte küllalt hästi ei osanud hinnata ja oma tegevuseks ära kasutada. Maapind siin on kaetud sügava pehme samb-laga. 1. komp. talitas šablooniliselt, tehes hüppeid samuti nagu ta oleks olnud kõval lagedal maastikul; kuid eksis. Edasihüpanud mees kõhuli maha heites uppus samblasse ja ei näinud enam midagi, mispärast ta ei saanud ka enam lasta.

Samasugune lugu oli ka k. kuulip. Tagajärg: nõrk tuli, õre tuli, mis ei suutnud küllalt toetada jalaväe edasitungi.

Siin oleks pidanud k. k. asetama soodsatele seisukohtadele, mis ette valmis valida, ja k. k. tule kaitsel oleksid võinud liikuda järgi laskurjaod, tarbekorral koguni jao kolonnis. Eriti meil juht peab ikka ja alati silmas pidama olukorda. Unustada šabloon, vaid esimene küsimus: kuhu ma asetan oma relvad, et nad suudaksid toetada minu jalaväe edasitungi? Siin jalaväe (püssi) tulest ei olnud suurt kasu, järelikult ta oleks võinud ära jääda ja mehed pidanud ainult liikuma k. k. järgi kuni rünnaku kauguse saabumiseni

Teine huvitav nähtus oli järgmine:

Rühm läheb rünnakule. Kaks k. kuulip. on asetatud tiibadele ja need tulistavad, vaenlast maha surudes. Nende toetusel laskurjaod tormavad edasi. Kui mõlemalt poolt kuulipild. nad suruvad kokku hunnikusse, tekivad tihedad massid, jaod lähevad segi, on näha kor-ratust.

Seda ei või olla.

Rünnakul peab mehi koondama, kuid ainult pärast seda, kui on jõutud juba vastase positsioonisse, s. o. kui on visatud ära käsigranaadid.

Milleks see on tarvilik?

Nimelt selleks, et enne, kui ei ole murtud vastase vastupanu esijoones, ta meile võib veel valmistada suuri üllatusi. Kaeviku tagant võib ilmuda tema terveksjäänud kuulipilduja ja — kogu rünnak võib hävineda. Just üllatuste pareerimiseks ründavad osad peavad olema alati valmis ka tulevõitluse astuma, mida suudab ainult enam-vähemgi korraldatud ahelik või trobikond.

Üldiselt ka mina pean tunnustama, et õppus on hästi, võib koguni ütelda, otse hiilgavalt õnnestanud. Mul on olnud juhus paljuid kordi sarnaseid õppusi näha välisriikides — ka meie naabrite juures. Ja peab ütleva: meie ei ole millegagi halvemad, kui teised, vaid mitmes tükis koguni paremad.

Kriipsutan alla: üldine mulje oli tõesti hea, sest see, mida tänane õppus pidi demonstree-rima, nimelt koostöö jalaväe ja suurtükiväe vahel, oli saavutatud otse eeskujulikult. Pealetungiv jalavägi, hoolimata riisikost otse rippus oma kahurtule küljes — see ongi see õige vaim, mida peame kasvatama oma kaitseväes rahuaegsete õppustega“.

Läbiarutamine lõppes Sõjainistri abikindral Lill'i tänuga kõigile juhtidele ja osavõtjatele tehtud töö ja nähtud vaeva eest, mis oli kroonitud tähelepanudava eduga.

Mõned järeldused esimesest tule koostööst suurtükiväe ja jalaväe vahel.

G. Kirschbaum.

Suurtükiväes on traditsiooniks välja kujunenud, et iga laagri perioodi lõpul korraldatakse üks suurem laskeharjutus, mida meie kõrgemad sõjaväe juhid austavad oma osavõtuga. Senini on see ilus komme kaht eesmärki taotlenud: sõjaväe kõrgemale juhatusele pakkuda võimalust isiklikult meie suurtükiväe ettevalmistusala saavutustega tutvumiseks ja isikliku läbikäimisega suurtükiväega ligemat kontakti luua sõjaväe kõrgema juhatuse ja selle oma ette küllalt laialdase ning ülemaa provintsidele laiali pillutud eri väeliigi vahel.

Tänavuse II perioodi laagri koonduse lõpul (III diviisi suurtükiväe ja sv. Ühendatud Õppeasutuste suurtükiväe osade ühine laager) läks korda meil hoopis uut — nimelt jalaväe ja suurtükiväe koostöö demonstratsiooni korraldada.

Peale eeltaotletud eesmärkide oli veel selle üheks eesmärgiks kontrollida jala- ja suurtükiväe koostööd tegeliku lahingu olukorras lahingu laskemoonaga töötamisel. Eriliseks huvi kesk-kohaks oli aga side probleemi valgustamine ja jalaväe jälgimine suurtükiväe tulele.

Nagu märgitud, see oli esimene katse meie olukorras. Katse uue taktika järele jalaväe edasi viia suurtükiväe tule kõige intensiivsemal toetusel, mis meie oludes üldse mõeldav. Mina ei võta omale õigust arvustada manöövri üldist tagajärge. Oma otsuse andsid kohapeal meie Kindralstaabi ülem, sõjavägede staabi ülem ja Sõjainistri abi. Ja need otsused olid meelitatavalt kiitvad ning julgustavad. Mina tahaks ainult seda esimest katset ära kasutada puht praktiliste järelduste tegemiseks.

Manööver kujutas kõvendatud pataljoni pealetungi ühe kerge suurtükiväe grupi otsekoheselt toetusel ja manöövri ajal kohale jõudnud raske üldtegevuse suurtükiväe grupi koostegavusel. Manöövri alguks jõuab kohale diviisi staabist diviili abi, kes diviisi ülema korraldusel selle erilise salga juhtimise oma kätte võtab. Ühes temaga jõuab kohale ka diviisi suurtükiväe ülem, kes töötades käsikäes salga ülemaga (kohapäälne kõrgem jalaväe ja üldjuht) teostades tema ideesid kooskõlastab ja ühtlustab mõlemate suurtükiväe gruppide tegevust. See oli üldolukord. Erilise tähtsuse omab siin side küsimus. Nagu näha, on siin äärmiselt piiratud aeg — juhid jõuavad kohale, kui üksustel, kellede tegevust nad kooskõlastama peavad, juba tegevuses on.

Taktika nõuded on väga lihtsad ja kõigile väga hästi teada:

Jalaväe juhi ja suurtükiväe ülema komando punktid peavad olema võimalikult lähestikku; suurtükiväe ülemal kindel side grupiülematega; grupiülematel pataljoniülematega; patareid saadavad side ohvitserid kompaniide juure. Lihtne, selge ja arusaadav. Mis näitas nüüd aga esimene katse tegelikust koostööst tegeliku suurtükiväe tule all? Kõigepäält jalaväe juht ja suurtükiväe ülem. Nagu manööver näitab on siin kahe väga vastukäivate huvidega juhiga tegemist. Sel ajal kui jalaväe juht arusaadavalt väga huvitatud on võimalikult ligemale saada oma edasitungivale jalaväele, on suurtükiväe ülem eriti huvitatud siduvusest oma komando keskkohaga, mille kaudu ja ainult mille kaudu kogu suurtükiväeline tegevus juhitud, kooskõlastatud ja jalaväe soovide ning tarviduste kohaselt suunitud võib saada. Vastolu kahe juhi tegelikkude lahinguhuvide vahel, mille all side ja eriti nõue üksteisele võimalikult ligemal asuda tõsiselt kannatab. Võib olla lahinguolukorras, kus vastaspoole tuli ärajäämata tegurina mõlemad kõrgemad juhte ühtmoodi seab ja kus sel kõrgemal jalaväe juhil mitte üks pataljon, vaid mitu üksust juhtida, need vastolud vähem teravalt ennast tunda annavad, kuid nende huvide vastolu on juba väeliikide eriomadustes ja see on element, millega taktikatel tuleb arvestada. Mina näen siin tarvidust kahe asjaolu allakriipsutamiseks: 1) Diviisi suurtükiväe juhatuses peab lahingu olukorras suurtükiväe ülema käsutuses olema täiesti vilunud jõud (vanem ohvitser), umbes analoogiliselt suurtükiväe side ohvitserile patareist kompanii ülema juure, kes liigub üldjuhiga (jalaväe juhiga) ja toimetab selle korraldused suurtükiväe ülemale edasi ning tarbekorral tegutseb ka tema nimel — kuna suurtükiväe ülem liigub hüpetega aegsasti sideliselt ettevalmistatud komandopunkti komandopunkti. 2) On tarvis, et jalaväe

juhtidel sama kindel side komandopunktidega ja nende hüppeline vaheldus läbi oleks viidud, et üldjuht üldhuvi mitte üksiku episoodi huvi pärast ei ohverdaks. Need tõesajad tulevad juba rahuajal kindlaks teha, et lahinguolukorras mitte kallist kooliraha maksta.

Teine järgmine ja analoogiline instants on pataljoniülem ja suurtükiväe grupi ülem. Minule paistab, et siiski suurtükiväe grupi pataljoni ülema käsutuses anda ei saa. Pataljon on liig edasi tormav ja samuti on tema ülema komando punkt teda väga vähe koha külge siduv. Pataljoni ja kompaniide vahel on ju isegi telefoni side küsitav. Kuna suurtükiväe grupi ülem oma komando punktiga väga seotud ja mida kauem ja ühest kohast katkestamata ta oma tööd jätkata suudab, seda kasulikum on see üldasjale. Seda tõestas ka möödunud manööver, kus grupi ülem kogu lahingu vältel oma komando punkti alles hoidis ja sellega ka alalise side patareidega kindlustas. Pataljoni ülemaga side jällegi side agendi kaudu. Näib küll meie olukorras tõenäolisem ja faktiliselt otstarbekohasem suurtükiväe grupi ülema siduvus jalaväe rügemendi ülemaga. Nende lahingufunktsioonides on enam sarnadust ja ühiseid huvisid. Kolmas ja õieti kõige tundelisem instants — kompanii ja patareid ülemate koostöö. Täiesti võimatuks osutub nõue, et patareidülem olgu kompaniiülema läheduses. Nendel on igal oma otsekohene lahinguülesanne täita. Kompaniiülem peab olema oma kompanii keskel, isiklikult juhtima tema manöövrit. Patareidülem peab ära kasutama oma tulemanöövrit ning selleks on ta jällegi kindlate punktidega seotud. Väga otstarbekohastena osutuvad siin sideohvitserid, kuid seda ainult siis, kui teatud põhinõuded täitmist leiavad — a) suurtükiväe sideohvitseridel peab kindel side olema oma patareiga (telefon on siin liig raske sidevahend — siin peab tingimata tarvitusele võetama optiline signalisatsioon), ja b) kompaniiülem peab oma suurtükiväe sideohvitseri oskama ä r a k a s u t a d a, muidu kujuneb see aina tarbetuks raskuseks organisatsioonis. Nii siis kordan kokkuvõetult — see tegeliku tulistamisega toime pandud manööver seadis side alal järgmised nõuded üles: Jalaväe (üld) juhtidel tuleb kindlasti arvestada suurtükiväe juhtide siduvusega; suurtükiväe komandopunktide kõrgemad ülemad, alates grupist ja rügemendist, peavad oma punkti vahetust kindlate varem organiseeritud punkti kaudu tegema. Diviisi suurtükiväe juhatuse lahingu koosseisu peab täiendama ühe vanema ohvitseriga; suurtükiväe grupi ülemaga tuleb lahingus arvestada võrdselt jalaväe rügemendi ülemaga; suurtükiväe side-salk kompanii juures peab optilise signalisatsiooni läbi patareiga sides olema.

Lõpuks tahan veel üht asjaolu alla kriiputada. Meie kõrgema kooli kasvandikud on aastate vältel tutvustatud suurtükiväe planšettide tegemisega. Nad teavad hästi, palju see aega võtab. Sellest on korduvalt räägitud ka jalaväe ülematele alates rügemendiülema test. On hädatarvilik, et jalaväe ja üldjuhid oleksid ka informeeritud ajatarvidusest mitmesuguste suurtükiväe tulekava kokkuseadmiseks

kui ka suurtükiväelise ettevalmistuse kestvusest teatud lahinguülesande ettevalmistamisel. Muidu liigne kiirustamine, mis ei vasta kuidagi lahinguolukorra aegadele, võib viimasel juhtumisel jalaväele enesele osutada saatuslikeks.

Jalaväe pataljoni ülemate komandeerimine on küll selle pahe osaliseks kõrvaldajaks, kuid lõpulikult saaks seda kõrvaldada ainult korduvate koondõppustega ühisel poligoonil.

Märkeid pataljoni taktikalisest õppusest.

1. septembril s. a. viibisin kahepoolsel pataljoni manöövri. Punane pataljon kõvendatud tankidega ja soomusautodega tungis peale kindlustatud positsioonile 1½ klm laiusel rindel. Kaitsel asus sinine pataljon.

Manöövri kava oli lihtne ja huvitav. Mõlemad pooled ja soomusväed tegutsesid suure innuga ja hästi. Mina, kui pealetungiva poole vahekohtunik, luban vaid märkusi nähtustest, mis järjest korduvad meie manöövritel.

1. Modern pataljoni relvad on püssid, püstolid, kerged ja rasked kuulipildujad käsi- ja püssgranaadid, kerged ja keskmised miinipildujad ja jalaväe kahurid. Pataljoni kõvendatakse lahingus kahurväega, tankidega ja soomusautodega.

Kõige tähtsam moment on loetletud relvade koostöö. Sellest võib olla siis jutt, kui kõik ülaltoodud relvliigid üksteist varakult on tundma õppinud, kui kõik pataljoni liikmed on näinud ja katsunud neid. Eriliselt hästi peab neid tundma patül. Selleks on vaja kõikide väeliikide ühiseid suviseid laagreid. Seni kui need puuduvad, peame kasutama igat vähemat võimalust. Kui ühes garnisonis asuvad mitmest väeliigist väeosad, siis peaksid nad aasta jooksul vähemalt paar korda korraldama ühiseid õppusi manöövrite eel. Seni kui see ei sünni, on ikka sarnaseid nähtusi: „Jalaväelane peab viima käsu liikuvale tankile. Mees jookseb tankini, kuid ei tea kuidas käsku tanki meeskonnale edasi anda. Ta karjub, koputab püssipäraga tanki saba peale.... tank veereb rahulikult edasi ja mees vahib saamatult järele“. Siin ei aita talvised teoreetilised ettelugemised, iga mees peaks vähemalt 2—3 korda õppeajal igat abirelva lihase käega katsuma ja ta tegevust nägema.

2. Patül juhib alluvaid üksusi suusõnaliste käskudega. Kuid ei ole sugugi väärämm, kui aeg ja olukord lubavad, anda kirjalikke käsk. Need on isegi paremad. Lahingus annab patül järjest käsk 5—8 üksusele. Kui neid suusõnalisi käsk keegi ei registreeri kirjalikult, lähevad nad segi ja patül ei tea mida kellegilt nõuda. Ka täitjatega võib tulla hiljem arusaamatusi.

Patüli juures peaks asuma alaliselt adjutant või sideohvitser, või osav kirjutaja, kes patüli suusõnalisi käsk ja korraldusi lühidalt, kirjalikult registreeriks.

3. Sidepidamine pealetungivas pataljonis on ikka puudulik. Tegutsev pataljon suutis ühendust pidada vaid käskjalgadega. Peame püüdma sinnapoole, et kallaletungiv pataljon, mis liigub kuni 2 klm tunnis, suudaks luua telefoni ja signaalide sidet. Selleks vaja omandada liinide vedamise viise, mis ühendust katkestamata lubaks liine vaenlase poole pikendada ja tagant kokku kerida. Lihtsad signaalid on tarvilikud. Nägin, kuis patül, et panna lamama kompaniid, pidi 5—6 korda käega signaali kordama, enne kui see vastu võeti ja täideti. Kui patül ei määra kindlaks varakult omad järjekorralised asupaigad või liikumistee ja vahetab liiga sagedasti omi asukohti, siis ei jõua teated õigel ajal temani ja ta kaotab juhtimise võimaluse.

4. Õhukaitse väärib meil seni vähe tähelepanu. Ehk küll manöövritel on harva lennuväge, peaks siiski ta vastu abinõusid korraldama. I rühm raskeid kuulipildujaid tuleb alati määrata õhuvaenlase vastu. Sel rühmal olgu vastavad abinõud. Maskeerimise vajadust tunneb iga mees, aga manöövri seda siiski ei teostata.

5. Meie pataljon tungib peale laiemal rindel. Patül ei suuda igat kompaniid toetada raskekuulipilduja tulega, kui need kallaletungil kõik tema käes. Esijoone kompaniidele tuleb määrata pealetungi algul toetusrühmad. Ülejäänud 2—3 r. k. rühma jäävad tulereservina patüli kätte.

6. Kompaniidele antakse pealetungiks ribad. Ribasid tuleks määrata sügavamale vaenlase seisukohtadesse. Ribad ei tohi muutuda kompaniile seinteks, mille vahel ta peab liikuma ja tegutsema. Riba on selleks, et õiget suuna pidada, määratud märgini jõuda ja kindla maa-ala eest vastutada. Kui olukord nõuab, siis võib kompanii liikuda ka väljaspool määratud riba, valvates ja kattes tulega oma riba.

Kompaniid tuleks asetada kallaletungi eel võimalikult otsejoonelistemas suunades määrata-

tud märkide ette. Liikumised olgu lihtsad. Kui kompaniil tuleb liikuda kallaletungi ajal põiki üle rinde, on palju võimalusi selleks, et ta õigel ajal ja õigesse kohta ei jõua. Ka varu tuleb varakult asetada selles suunas, kus antakse pealööki.

7. Tegelikus lahingus on laskemoonaga varustamisel määratu suur tähtsus. Manöövritel tuleb seda tõsiselt võtta. Ei ole lubatav nähtus: kompaniil lõpevad paukpadrunid — tagavara on voores, aga voores asub rahulikult 2—3 klm seljataga.

8. Manöövritel kordub alati nähtus, et keegi ei arvesta vaenlase tulega. Ja sellest häbemata edasilikumise kiirus ja varjumise puudus. Maaalad, mille läbimine nõuaks tulle all 1—2 tundi, minnakse läbi 20—30 minutiga. Sarnane kiirus moonutab lahingupildi ja loob valeettekujutusi. Seni on ainsam arstirohi vahekohtunikud, kuid neid on alati vähe.

10. Lõpuks luban juhtida tähelepanu ohvitseride rakmete kohta taktikalistel õppustel ja manöövritel. Need peaksid vastama lahingunõuetele. Olgu kaasas revolver, binokkel, kaardid, vile jm.

R. M.

Eesti I lennupäev

12-mal sept. 1926 a.

Kuna eelmine nädal läbi võrdlemisi ilusad ilmad seisis, näitas kõikide ootustele vastu 12-ma sept. hommik vähe võimalusi Lennuväe rügemendi lennupäeva ärapidamiseks. Tormiline edelatuul ja peaaesjalikult madalad udupilved sundisid lennuväe pidustuse korraldava komitee veel kella 12 paiku kahevahel olema — kas pidada, või mitte. Korraldused ja ettevalmistused olid kõik tehtud, vaadati pikisilmi taevast. Peale kella 12 hakkas ilm järsku selginema, tuul pöördus veidi lääne poole ja veerandtunniga ajas udupilved mere poole. Publikut hakkas vähehaaval koguma juba 1/2 ajal; nüüd otsustati lõpulikult, et pidu ikka tuleb. Masinad kokku 20 tükki toodi ühe tunni jooksul stardi joonele ja seati rivisse.

Lasnamäe aerodroom oli enesele pidurüü selga tõmbanud, igalpool rohelist, sissesõidul auvärav—oodati ju Riigivanemat, Riigikogu esimeest ja palju teisi kõrgeid külalisi. Hoonetel ja autribüünil Eesti lippude ja värvide keskel Soome lipp, Soome lendurite auks, kes meile 3 lennukiga külla olid tulnud, arvu poolest 9, lennuväe ülemaga eesotsas. Oodati ka poolakaid, kuid veel viimasel tunnil saadi teade, et ootamata põhjustel poolakad välja ei saa lennata.

Lennuks tarvilik aerodroomi plats oli eraldatud kõitega, selle ümber olid korraldatud tribüün, isteplatsid, eriti seisukoht autodele ja mujal ringi seisukohad. Ka sõjaväelasi oli Tallinna garnisonist komandodes tulnud ligi 1500 inimest. Eriti sisseseatud häälekõvendajatega anti informatsiooni.

Juba enne kella 2 hakkab rahvast voolama kahe laia joana — üks osa kogub aerodroomi vaatekohtadele, kuid teine veel suurem osa valgub laiali üle terve lageda Lasnamäe, kattes viimaks kõik kõrgemad kohad kaugelt ümber ringi. Omnibusid, autod toovad juure ikka uusi hulkasid. Kell kaks on lennuväelastel

kõik valmis algamiseks; lennukid, lendurid omadel kohtadel, komandopunktist kostavad veel viimased korraldused.

Veerandtundi peale kella kahte ilmub aerodroomile Riigivanem hra Teemant. Kohal on ka Riigikogu esimees hr. K. Einbund ja Riigikogu abiesimees hra M. Martna, teedeminister hra Kerem, kaitseväe Staabi ülem kindr. Tõrvand, Sõjaministri abi kindr. Lill, Ranna-Õhukaitse ülem kindr. Unt; Prantsuse, Itaalia, Ungari saadikud, Poola saatkond ühes sõjaväe esitusega, Riigikogu liikmed, hulk kaitseväe ohvitseri ja kaitseleitlasi, ajakirjanikke.

Riigivanem asub kõnetooli ja lühikese kõnega avab pidustuse. Mängitakse hümmi.

Esimesena näidatakse publikule sõjalennuki mitmesuguseid tüüpe, mis üksteise järele publiku eest mööda ruleerivad. Antakse seletusi tehniliste ja taktikaliste omaduste, relvastuse ja sisseseade kohta. Lennukid on täies lahingukorras, varustatud kuulipildujate ja pommidega. Vaatleja manipuleerib omal istmel kuulipilduja ja fotoaparadiga. Kaheistmeliste luuremasinate järele tulevad üheistmelised hävitajad, lõpuks väliprožektor öisete lendude otstarbeks ja välifoto-kabiin. Aerodroomile on üles seatud ka raadiojaam, mis ühendust peab õhus lendavate masinatega; demonstreeritakse raadiojaama ärakorjamist.

Defilaadi lõpus esines lend. leitn. Under väikesejõulise mootoriga (Harley Davidsoni 11 jõuline tsüklmootor) varustatud spordilennukit, mis konstrueeritud lend. leitn. Matvei ja lend. leitn. Underi poolt. Kõva kiskuva tuule tõttu ei saa kahjuks lendu demonstreerida; lennuk on väga kerge, kaalub ühes lenduriga umb. 150 kgr.; esimene kõvem tuulehoog võib lennuki ümber paisata ja ära lõhkuda, mis ähvardab lendurite vaeva ja tehtud kulu tühjaks teha. Proovimise juures on lennuk häid tagajärgi näidanud ja on seega Eestis eismene omatüübilis-

test, mis meil ehitatud ja lennanud. Lennu kõrguskatsete juures ei tõusnud üle 6—8 meetri, mis ka arusaadav arvesse võttes vahetõu kogu kaalu ja mootori jõu vahel.

Järgmise numbrina demonstreeritakse publikule lendmasina liikumist õhus, tühtlasi antakse seletusi tüüride kohta, tehakse märkusi lennuki viraažide ja maandumise kohta. Kiiruse näitamiseks kihutab lennuk madalalt täie gaasiga publiku eest mööda; naljapalaks longib sel ajal üle aerodroomi käru ette rakendatud väikene eesel, käru peal kogu eksotiilises valges kuues. Loomake litsub rahulikult sabaga vehkides publiku ees — ta on ju üks liikumise abinõu.

Nüüd algab rivilend. Viis hävitajat tõusevad üksteise järele õhku, kuid koguvad end pea kokku, et näidata mitmesuguste rivide kujusid ja nende ümbermoodustamisi õhus — normaalrivist moodustatakse trapetsidaalne rivi, selle järele anerivi. Loopiva tuule peale vaatamata hoidus rivi end ülihästi ja julgelt. Rivilennu lõpus hakkasid lendurid rivist ühekaupa pöörise-ga välja langema, mis harjumata publikut üllatas. See väljalangemine sai aga saatuslikuks lendurile ohv. aset. Konno'le. Rivis viimaseks jäädes, viivitas lendur oma pöörise tegemisega, kuigi mootor juba väikeste tiirudega töötas ja kõrgus kiiresti kahanes. Selleasemel et pöörise-st loobuda, otsustas lendur seda siiski teha. Onnetuseks ei suutnud ta aga endise tasakaalu saamiseks kiirust kätte saada, mis pöörisest väljatulekuks tarvilik, ja langes angaaride taha... Ehmunud rahvas jooksis õnnetuskohale hulgana kokku; raske näovigastuse saanud lendurile anti kohe esimest arstiabi ja toimetati haigemajja. Publiku rahustuseks teatati hiljem, et kuigi lenduri vigastused rasked, on lootust tema ellujäämise peale; kavataitmine läks katkestamatult edasi.

Kahjuks olid lendur Konnio vigastused ja verekaotus liig suur, sest hiljem, umbes kella 7 paiku on vapper ja kohusetruu lendur siiski hinge heitnud.

Ehmatusest toibunud publik jälgis lennukite tegevust huvitusega edasi. Hävitaja lennuk demonstreeris kuulsat sõlme ehk enamalt nimetatud surmasõlme. Kindlalt ja rahuliku käega juhitud aparaat tegi terve tosina ilusaid ja ümmargusi hundirattaid. Selle järele algasid surmasõlmede tegemine publikule. Soovijaid tuli rohkesti ja üllatuseks enamasti õrnemast soost; kokku tehti 8 lendu, nendest kuus daani: preilid: A. Tõrvand, S. ja T. Tellmann, F. Gutmann, pr. Brikmann ja pr. Tõrvand-Tellmann; härradest — A.-S. „Astoria“ direktor hra Kaljo ja kindral Tõrvand.

Vahepeal oli õhku tõusnud kaheistmeline luurelennuk, et demonstreerida kõrgusvõtmist. 20 min. jooksul tõusis lennuk 5000 mtr kõrgusele, kadudes lõpuks silmist pilvede taha. Vaat-

leja poolt toodud bülletään näitas 1000 mt kõrgusel +14°C, 2000 mt peal +12°, 3000 mt peal 7°, 4000 mt peal 0° ja 5000 mt peal — 5°.

Selle järele algas lennuväe lahingtegevuse demonstratsioon; esimeses järjekorras — õhukallaletung pealinnale ja selle tagasilöömine. Tehakse pasunate ja sireenidega häiret, mis on signaaliks kaitsekahuritele ja kuulipildujatele valmis olla. Juba paistavadki eemalt kolm biplaani — vaenlase lennukid. 4 kaitsja hävitajat tõusevad õhku. Mõjuva tule avab kerge patarei. Lennukite all lõhkevad šrapnellid. Kuulipildujad ragistavad maa pealt ja õhus. Vaenlase lennukid on hävitajatest sisse piiratud, ühe masina mootor jäigi seisma ja on sunnitud maanduma, kus kohaletõtanud meeskond ta vangistab. Teised kaks taganevad.

Nüüd tõuseb biplaan, et näidata publikule langevarju tegevust. Langevari on konstrueeritud ja ehitatud aviomotorist Lavrovi poolt ja on iseäralik oma kokkupanemiseviisi poolest, mis peab kindlustama tema lahtilöömise. Kuna langevari nõuab mitmedkümned kordi katseid enne tema tegelikku tarvitamist, riputati ka seekord varju külge manekiin. 2000 jala kõrgusele jõudnud lennuk teeb äkilise kallangu, mille järele lennukilt eraldub kiiresti allapoole langev kuju; mõnekümnemeetrilise langemise järele lööb kollavärviline riie end uhke varjuna lahti ja hakkab kiikudes aegamööda vajuma ning langeb vaikselt aerodroomi tagumisele äärelle publiku tugeva käteplagina saatel.

Lennuki moraalse mõju avaldamiseks star dib jällegi luurelennuk ja jõudes 500 jala kõrgusele avab tule aerodroomil püstitatud kujudekolonni pihta. Näha on, kuidas vaateleja oma istekohale püsti tõuseb ja oma kaksikkuulipil duja allapoole juhib. Vuhisedes ja läikides lendavad kuulid alla mrägi pihta, efektselt näidates, et sarnases olukorras nende märgiks olla ei paku just lõbu.

Kõrgema pilootaži numbritega esinevad hävitajatel lendur-leitn. Mikk, lend.-veltv. Vald mann ja lend.-veltv. Kleemann. Julgete ja üllatavate trikkidega panid lendurid kõikide närvid kōdistama. Sõnakuulelik masin teeb osava käega juhitud kord surmasõlme, kord viskab end üle tiiva ringi, jääb õhku peaaegu liikumatult seisma, et selle järele langeda pöörise. Huvitusega ja hinge tagasi hoides jälgib publik julgete lendurite rabavat akrobatsiooni.

Viimasena numbrina on pommituslahing. Aerodroomi tagumisele äärelle on püstitatud terve linn tornide ja vabrikukorstnatega. See on määratud pommitamisele. Kolm pommilennukit tõusevad õhku ja tehes tiiru võtavad rivis suuna märgi peale. Üle lennates viskab üks sihvõtmiseks ühe pommi, — see raksatab linna külje peal. Teist ringi tehes triivib lennukid märgist mööda ja alles kolmanda ringi

pealt tabavad viis-kuus pommi otse linna keskele; tekib tulekahi — lennukid on oma töö teinud. Hävinemisele on määratud iga asula, kui puudub oma kaitse tugeva lennuväe näol. Oma lennuvägi on kindlaim abinõu vaenlase õhujõudude tagasitõrjumiseks.

Kava on läbi. Rahvas hakkab tiheda massina linna poole liikuma; rutatakse, sest vahepeal ähvardab ilm vihma poole kiskuda. Sammutakse lennukite juurde, et ligemalt silmitseda nende ehitust. Autod viivad ära Riigivanema ja teised kõrged külalised; koristatakse lennukid angaaridesse.

Lennuväelaste peres avaldatakse sügavat rahuldustunnet rahva ülirohke osavõtu eest, mis näitab, et seltskonnal ei puudu huvi lennuväe sisemise elu vastu ja annab hoogu edaspidisele tööle ja otsimisele. Päev loetakse kõigiti kordaläinuks; väiksemad defektid, mis möödapääsmatud esmakordse korraldamise juures, loodetakse järgmine kord kindlasti kõrvaldada. Osalt rikkus kava täielisemat läbivõtmist lennudemontreerimiseks võrdlemisi halb ilm, mis alguses näis paranevat, kuid lõpupoole jällegi halvenes. Lennuväelaste esinemine jättis publikus sügava mulje ja andis ilme ka pildi lennuväelaste elust ja tööst.

H. J.

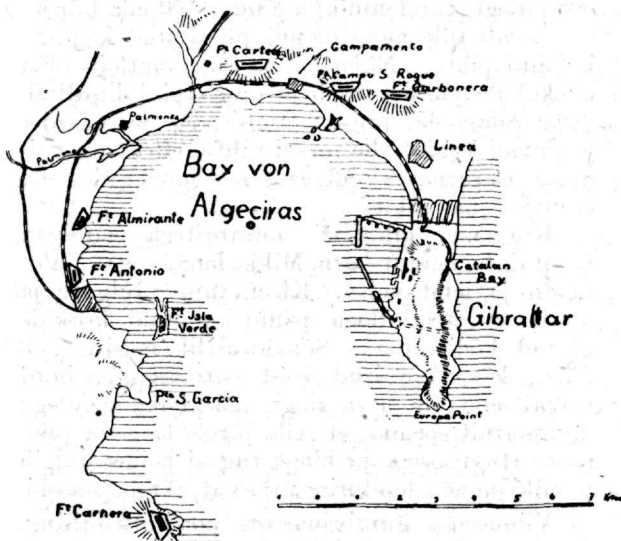
Gibraltari merekitsuse küsimus.

Sest ajast, kus Mussolini Itaalias äärmist rahvuslikku poliitikat ajab ja Suur-Itaaliast unistab, ning Hispaania diktaator Primo de Rivera Hispaaniat jälle suurriikide peresse tahab viia, on „Vahemere küsimus“ omandanud suure tähtsuse. Inglismaa, kes Vahemerd Gibraltari ja Malta kaudu seni kontroleeris, võib hõlpsasti oma domineeriva osa seal kaotada, sedaenam, et hiljuti Hispaania ja Itaalia vahel sõlmiti sõprusleping, mil kaudselt eesmärgiks Itaalia-Hispaania võimupiire vastastikku toetada. Kuid veel teine hädaoht on inglasi varitsemas. Gibraltar, see Vahemere võti,

punkt Vahemeresse ja Idasse, — on praegu, sõjaliselt võetud, ainult veel pettepill. See seisukoht ei ole uus, vaid on nüüdisaegsete kahurite laskeulatuse kasvamisega, eriti aga gaasimürskude tarvituselevõtmisega ühtelugu arenenud. Inglise sõjaministeeriumi poolt saadetud kaks tähtsat kindralit, kes kindluse vastupidavuse võimet uueaegsete võitlusvahendite suhtes pidid proovima, kinnitasid täiesti tema nõrkust.

Pilk kaardile sunnib igat vähegi asjatundjat seda Inglismaa jaoks nii valusat tõsiasi uskuma. Kui varem kindluse suurtükid Algeciras lahe üle valitsesid, siis on lehekülj pöördunud, ja küllaldaselt tugev kahurrünnak lahe läänekaldalt võib kindluse päevade, isegi tundide jooksul teha võitlusvõimetuks. Juba varem paljude poolt laitmist leidnud, Ilmasõjas aga otse hukatuslikuks tunnustatud võitlusvahendite kuhjamine kitsale alale, fortidesse, jne., on Gibraltaril kõige kõrgemal määral läbi viidud. 425 m kõrgusele ulatuvaile paekaljudele 3 klm pikkuselt ja kõigest 1 klm laiusel alal on patareid tihedalt üksteise üle ja taha üles seatud. Galeerid läbistavad kaljud. Selle ees asub — kauge laske kahurite ees täiesti kaitseta — sõjasadam ja hiigla arsenalid.

Gibraltari vastas asub poolringina, keskmiselt 10 klm kaugusel, Algeciras lahe Hispaania kallas. Väikeste kõrgustikkudega kaetud, pakub ta võimsale kahurväele varjatud liikumiseks häid võimalusi ja seda rohkem, et Hispaania kindralstaap loomulikult igale patarele sünda maapinnavoldi, iga lähenemistee, soodsa vaatluspunkti kohta peensusteni on informeeritud. Seda kergendab veel olemasolev, kuigi vana fortide ring, mis on kõigepealt kaitseks ootamatute maabumiskatsete vastu, kuid ka muidu veel teatavat väärtust omavad. Inglismaa õppis Gallipolis tundma, et sarnased ettevõtted isegi vanade kindlustuste suhtes on hädaohtlikud.

on kaotanud oma tähtsuse. Viimase asjaolu põhjusi selgitab Saksa kolonel-leitnant Scheileert „Kreuz-Zeitungi“ sõjanduslises lisas „Wehr und Waffen“ järgmiselt: Gibraltar, kõige kõvem kindlus maailmas, Inglismaa kõigetähtsam ja võitmatuks loetud toetuspunkt teel Indiasse, võimas sõjasadam, Inglise kauge kaabli lähte-

Siin on lugu sedaraskem, et kaitsjal on tarvita-
tada laialdane tagamaa.

Gibraltari kalju põhjapoolsest seinast vae-
valt 2500 m kaugusel, kindluse külje peal, asu-
vad Carbonero ja Campo S. Roque
fordid, siis tuleb lahe põhjakaldal fort Car tea,
piigi vastas, mandril fordid Almirante ja
Antonio. Kõik need kindlustused on oma-
vahel ja tagamaaga raudteega ühendatud. Vähe
edasi lõuna-läände asub samanimelisel saarel
fort Isla Verde ja veel rohkem lõuna poole
mandril, flankerimist ka lõunast täiendades,
fort Carnero samanimelisel maaninal. Kes
nüüdisaegse materjalilahingu kaasa on teinud,
võib endale ette kujutada, mis niisugune mõju-

vast kaugusest ja sarnastest suunadest tulista-
mine kitsale kaljupesale tähendab.

Ei ole ime, et inglane neil tingimustel otsib
endale mõnd teist vähem hädaohtlikku toetus-
punkti. Esimeses järjekorras tuleb siin vaat-
lusele fortifikatsiooniliselt palju soodsam Ceuta
Gibraltari kitsuse idapoolsel väljapääsul: Ing-
lismaa püüab ammu seda strateegiliselt täht-
sat punkti oma kätte saada. 1810. oli see juba
lühikest aega ta võimuses. Kord kõneldi juba
Gibraltari vahetamisest Ceuta vastu. Kuid
see oleks jälle inglastele kardetav: hispaanlaste
käes, kelle valdkonnas ühtlasi ka tagamaa,
omandaks kindlus jälle merekitsuse võitmatu
valitseja tähtsuse.

Sõjakirjandust.

Soome sõjaajakirjandust.

„Sana ja Miekka“ nr. 10 käsitleb pealkirja all
„Sõjaväe juhataja vahetus“ kindral Vilka sõjaväe
juhataja kohalt lahkumise põhjusi, ette tuues asja-
olusid, milledest varem pole kõneldud. Ametist lah-
kunud kindral olevat mitmeti vastollu sattunud sõja-
väe igakülge arendamise pooldajatega ja muu seas ka
sõjajõudude ülemjuhatajaga — Vabariigi presidendiga.
Vastu seistes ja oma arvamise jünre jäädes mitmes täht-
sas uuendamise läbiviimise küsimuses kaitsevæes, nagu
näiteks: ohvitserkonna, allohvitserkonna ja meeskonna
hariduse tõstmise ja ajakohastamine, reservohvitseride
kooli laiendamine, laagriharjutused reservis olevatele
noorematele juhtidele j. n. e., ning eelolevale veel lisaks
kindral Vilka eitav seisukoht kaitseliidu suhtes,
mis kõik kokkuvõetult sõjaväe juhatajaks edasijäämise
võimatuks tegi.

Samas „Sana ja Miekka“ nr. 10 kirjutab jäägri-
leitnant Koskinen „Sõna allohvitseride eest hoolitsemisest“
all kapitulantide edaspidise elujärje kindlusta-
mise üle muu seas, et tublii allohvitseril peaks lootus
olema ka kaugemale, kui kapitulant veltveebliini jõuda,
nimelt peaks andekatele allohvitseridele võimaldatama
ohvitseri auaste omandada. Peale selle on nr. 10 veel
artiklid: „Kahurite maskeerimine Ilmasõja kogemuste
alustel“ (kolonel Brümmer), „Hõlbustused sõjaväete-
nistuse kohustele ja nende perekondadele Nõukogude-
Venes“ ja „Katse Rootsi väevähendamist edasi lü-
kata“. Viimane artikkel kirjeldab „Riigiliit Rootsi
kaitseks“ nimelise ühingu hoogsal kaastegevusel ette
võetud katsed Rootsi riigipäeva poolt vastu võetud väe-
vähendamise seaduse tegevusse astumist seisma panna,
missugune katse jäi aga tagajärjeta. Nr. 11. käsitleb
Dr. V. F. Johansson'i artikkel „Majanduslike sõja-
valmisoleku korraldamisest“ sõjapidamisele üli-
tähtsats küsimust Ilmasõja kogemuste alusel. Kuna
Soomes praegu uus sõjamajandusline komitee on asu-
tatud, siis avaldab lugupeetud autor artiklis oma arva-
misi, milviisil tuleks seda tööd korraldada, et see kuju-
neks viljakaks. „Rahva sügavate ridade kaitsetahte
äratamine“ on ettepanek kaitseliidule silda ehitada
isamaad armastavate kodanikkude ja praegu külmalt
ja isegi vihameelselt seisvate laialdaste rahvahulkade
vahel riigikaitse küsimuses. Nr. 11 sisaldab veel
„Laevastikuküsimuse“ (merekapten T. B. H. Brandt),
mis pooldab väiksete laevade, allveelaevade ja moo-
tortorpedopaatide ehitamist; merekadettide merete-
nistust ja kaubalaevastiku ohvitseride üendamist re-
serv-ohvitserideks.

Nr. 12. „Ohvitseride üendamise korras“. Mõo-
dunud aasta 2. detsembril kinnitatud ohvitseride au-
astmetes üendamise kord on ühes ajakirjanduse osas
elava mõtevahetuse osaliseks saanud, kus muu seas
on väidatud, et uus seadus on halvem vanast, kuna
üendamise võimalused noorematele ohvitseridele kit-
sendatud, vanematele ohvitseridele sellevastu aga ava-
ramaks tehtud ja nagu oleks uus seadus isegi teatud
ohvitseride rühma suhtes eriti soodus. Artikli autor
näitab, et need väited on põhjusetu. Uus seadus on
tulemus pikaajalisest selleks määratud komitee tööst
ja täielikult õiglane ka nooremate ohvitseride suhtes.
„Tagasitõrjutav katse“, artikkel käsitleb üht kirjutust
ajakirjanduses, kus väidatud, et tegelikult teenistuses
ja kaitseliidus olevate ohvitseride töörohkus suuresti
erineb, ja nimelt K-L olevat tööd rohkem. Autor
leiab, et niisugune esinemine on vaenu külvamine
tegeva väe ja kaitseliidu ohvitseride vahel, millel väga
kurvad järelused võivad olla ning vastab üksikasjali-
selt ja vastuväitavalt kirjutusele. „National Guard“
(Ameerika Ühendatud riikide kaitseliit) sisaldab rah-
vuskaardiväe korralduse. „Ratsaväe ülesanded Ilma-
sõja kogemuste järgi“ (sakslaste arvamus — Saksa
kindral-major v. Rotberg'i mõtteid ratsaväest).

A. R.

Война и Революция.

Sõda ja Revolutsioon. 1926 a. 6. (juuni) raamat.

(S. S. S. R. Sõjateaduslike Seltsi Kesknõukogu hääle-
kandja).

Käesolev raamat kui endisedki sisaldab rea ar-
tikleid Nõukogude ja punaväe juhtidelt, milleles ni-
metatud juhid teaduslikult selgitavad SSSR
sõjalisse jõusse puutuvaid küsimusi. M. Tuhhatševski
artiklis „Ettevalmistus koostöök“ üldiselt kordab relv-
liikide koostöö küsimuses tuntud mõtteid. Soovitab
1926 a. suvisel õppeperioodil kõikidest tähtsatest üles-
annetest lugeda tähtsamaiks ja kogu õppetöö aluseks
võtta jalaväe ja kahurväe täielise koostöö saavutamise praktiliselt. Ka
edaspidises õppetöös tulevat nende kahe relvliigi koos-
töö õpetamine võtta aluseks (стержень) muule (staa-
bid juurde arvatud) punaväe väljaõppele.

N. J. Kotovi artikkel „Relvliikide koondõppu-
sed“ on täienduseks M. Tuhhatševski eelpool mainitud
artiklile. Autor annab näpunäiteid ja selgitab üksik-
asju (suuremalt jaolt tuntud) relvliikide koostöös.

M. Väzemy artikkel „Kahurväe mõjuvus*“ on järg „B. и P.“ 5. raamatust. See on omapärane ja huvitav analüüs kahurtule tappejõust ja moraalset mõjust. Autori arvates on seni üldiselt peamine tähelepanu pöördud kahurtule tappejõule ja õige vähe ta moraalsele mõjuvusele. Ainult Ilmasõja kahurväe suurmeistrid nagu Bruchmüller olevat omis kahurtule käskudes teatud piirini arvestanud ka tule moraalsete efektidega. N.-Vene kui aineliselt mitterkas riik pidavat oma kahurtule tappejõu kõrval erilise tähelepanu pöörma ka tema moraalsele mõjuvusele. Viimase saavutamiseks on tarvis eriline ja asjatundlik ettevalmistus katsetega laboratooriumides ja poligoonidel. (Lugeses käesolevat M. Väzemy artiklit tundub, et ajakirjanduses ilmunud teatel mingisugustest („tappehäälestest“), „surmahäälestest“, mis leitud Venemaal (Küevi prof. Goldman), on niivõrd alust, et akustiliste efektide abil kavatsetakse sealpool vastase peale hävitavalt mõjuda. K.).

Toporkov „Historism ja sõjandus“. Autor pakub rea huvitavaid mõtteid. Eelmiste sõdade ajaloo õppimine olevat olulisem moment ettevalmistuses tulevaseks sõjaks. Seepärast ka igas sõjandusse puutuvast küsimuses püütakse asuda ajaloolisel vaatepunktil. Siin eksitakse: ajaloolist meetodi tarvitatakse sageli valesti, sellest olevatki tingitud mõnede rahulolematust historismiga sõjanduses. Näiteks, olevat õpitud Napoleoni sõjakäike ja neist tehtud kaanon, millest täpselt kinni pidada. Sarnane õppimise meetod ei olevat õige, sest iga uus sõda toob alati uut. Kaanonid minevikust viivad meid minevikku ja katavad silmad tuleviku eest. Ajalooline materjal nõuab otstarbekohast ümbertöötamist ja õiget kasutamist. Historism sõjanduses tekkis XIX sajangu algusel vastukaaluks XVIII sajangu võimule peasenud dogmatismile. Dogmatikud nägid sõjanduses teadust, mis alistas kindlatele reeglitele nagu matemaatika ja looduse teadus. Nad eitasid sõja stüühilist iseloomu, neile oli sõda mõistuse produkt; nad pooldasid igavesti muutmatus sõjapidamise printsiipi. Autori arvates sõjaajalugu õppides ei tohi anduda ainult minevikku vaatlele ja sellest eeskujude otsimisele, vaid tunnustades üldist evolutsiooni ja evolutsiooni sõjanduses, luua omad arusaamised ja juhtida oma töö tulevikuks tarvilisse roopasse. Sarnasena esinevat ajaloos Moltke (vanem), kes õppides Napoleoni ei leidnud temas eeskujut, vaid omast arusaamisest uueks ajakohaseks sõja ettevalmistuseks ja läbiviimiseks. Sarnane historism sõjanduses olevat vajalik.

Teistest artiklitest oleks mainida: V. Kolesinski „Pilsudski riigipööre“, kus autor asjade käiku valgustab N.-Vene seisukohalt, kuid annab hulga huvitavaid üksikasju; A. A. Noskovi „Sõjaväeline luure“, B. Prostosinski „Ratsaväe tegevus mägedes“; väljamaa sõjajirjanduse ülevaade j. t. K.

„Militär-Wochenblatt“

nr. 8 — 25 aug. 1926.

Viimasel ajal on sõjakirjanduses elavalt kõne alla võetud sõjaajaloo õppimise küsimus. Käesoleva „M. W.“ numbri esiaartiklis „Sõjaajaloo õppimiseks“ staabipealik Dr. Oskar Regele esitab küsimuse — kuis õpilasel ületada lakkamatult suurenevat sõjaajaloo materjali, kui õppeaeg selleks jääb endiseks? Napoleonil olevat olnud kerge soovitada neile, kes tahavad saada suurteks väejuhtideks, lugeda ja ikka lugeda Aleksandri, Hannibali, Caesari,

Gustav Adolfi j. t. sõjakäikude ajalugu, sest siis puudusid veel Napoleoni enese sõjakäikude kirjeldused. Meieajal on (Ilmasõda juurde arvates) sõjaajaloo materjal kasvanud (Napoleoni-aegsega võrreldes) kohutavalt. Ka vaated sõjaajaloo õppimise tähtsusest on muutunud. Arvatakse, et ainult sõjaajaloo õppimine („kui hällis ei ole saadud Pallas-Athena sõjasuudlust“) ei tee veel igat sõjameest suureks väejuhiks.

Autori arvates nõuab meieajal sõjaajaloo õppimise korraldus põhjalikku reformi. Tuleb üles seada õppimise siht. Sarnaseks olevat meieaja sõjaväe organisatsiooni, taktika, strateegia, poliitika, majanduse jne. küsimustes tekkinud vastolude selgitamine, nende küsimuste elustamine, illustreerimine...

Mis õppida ja millised õppemeetodid? Autor leiab: 1) et senine õpe ja õppeviis, kus peatuti põhjalikult suurtel möödunud aja sõjakäikudel, sealjuures pähe tuupides lõpmata nimed ja arvud, on otstarbetu ja peaks lõpetatama.

2) Õppida põhjalikult ainult üht viimast sõda ja teisi puudutada üldiselt, möödamminnes, ei olevat otstarbekohane, sest võivat tekkida seega ühekülgus arusaamises üldisest sõjanduse evolutsioonist.

3) Anda suurejooneline ülevaade kõikidest tähtsatest sõdadest, esile tuues õpised (ja peamiselt õpised) poliitika, majanduse, strateegia, taktika, organisatsiooni, tehnika jne. aladelt.

See (3.) meetod olevat kõige soovitamav, sellest ammutame arusaamise tulevaseks sõjaks. Iseenesestki mõista, mida meieajale lähemal sõda, sedarohkem võib temast leida õpiseid, sedarohkem tuleks tema juures peatuda; kuid ka siin ei tohiks uputada õpilasi asjata pead koormavatesse materjalidesse, nimesse ja arvudesse.

Meieaeg esitab sõjaajaloo õpetajale eriti suured nõudmised: mitte ainult oma ala põhjalik tundmine ei ole nõuetav, vaid ta peab tundma hästi üldse nüüdisaja sõjandust; ainult viimasel korral ta oskab leida ja edasi anda tarvilisi sõjaajaloo õpiseid.

Artiklis „Läti sõjavägi“ Dannehl „selgita b“, et sakslased (kui Saksa-nii Lätimaa) olevat loonud (olnud aluseks) Läti sõjaväele, sest lätlased ise ei astunud valitsuse kutse peale sõjaväkke. Läti riigi ehitamine sakslastest moodustatud sõjaväe kaitseks läinud hästi juuni 1919...; siis olevat liitlastelt üles ässitatud eestlased ühes „poolenamliste lätlastest väeosa-dega“ andnud raske hoobi sakslaste Läti ülesehitamise tööle. Autor kirjutavat oma artikli tõe jaluleseadmiseks. (Kahju, et „Militär-Wochenblatt“ annab ruumi sarnaseks „tõe jaluleseadmiseks“... K.)

* Артиллерийское воздействие; „Södur“ nr. 37. tõlgitud — „Suurtükiväeline toetus“ ei ole täpne. K.

Artiklis „Ettepanekuid kergete jõuvankrite diviiside organiseerimiseks“ refereeritakse Prantsuse kindral Camoni artiklit, mis ilmus sama küsimuse üle „Revue Militaire Française“ 1. 4. 1926. ja milles Kindral Camon soovib ratsaväe diviiside asmele moodustada jõuvankrite diviisid ning peatub sarnase diviisi organisatsioon üksikasjadel.

Peale ülaltoodute on 8. numbris veel järgmised artiklid järgmistel teemidel: „Serblaste Savest ületungi likvideerimine Saschnitzi juures 6. sept. 1914.“; „Täiendusi vastuväidetele 1914 a. prantslaste artilleeria sakslaste omast üleoleku legendile“; „Nõudeid kopsuhaigete transporteerimisel sanitaar-lennukitel“; „Tehnika ülevaade“; „Kütteinete küsimus Prantsuse sõjaväes“. Samas numbris toodud sõjaväelistest teadetest väärriks tähelepanu, et Iirimaa saadab Ameerikasse täienduskursustele oma kindralstaabi juhtivaid ohvitseri. Ameerikas viibimine kestab 12 kuud. Erilise tähele-

panu peavad komandeeritud pöörama Ameerika sõjaväe õppeasutuste korraldusele, sest ka Iirimaaal olevat kavatsus ellu kutsuda sõjaväe-college Ameerika eeskujul.

Norra kokkukohi pühimõttel vähendab sõjaväeteenistuse kohustust. Endisest nekrutite kontingendist võetakse vastu ainult 2/3. Teenistuseaeg jalaväes kavatakse lühendada 144 päevast — 120-ni, mereväes suurendada 6 kuust 7½ kuuni. Diviiside arv (6) ja jalaväe rügementide arv (17), kahurväe rüg. arv (3) jäävat endine. Ratsavägi (3 rüg. = 16 esk.) vähendatavat 2 rüg. = 9 eskadronini. Organiseeritavat iseseisev lennuvägi.

Olgugi, et teenistuseaega ja teenijate arvu vähendatakse, tõuseb riigi eelarves õjaväe osa 46 milj. Norra Kr. 50 milj. kroonini (üle 4 miljardi Emrk.). 50 miljonit krooni jaotatavat umbes: 28 milj. maaväe peale; 17,5 miljonit — mereväele; 4,5 miljonit krooni lennuväele.

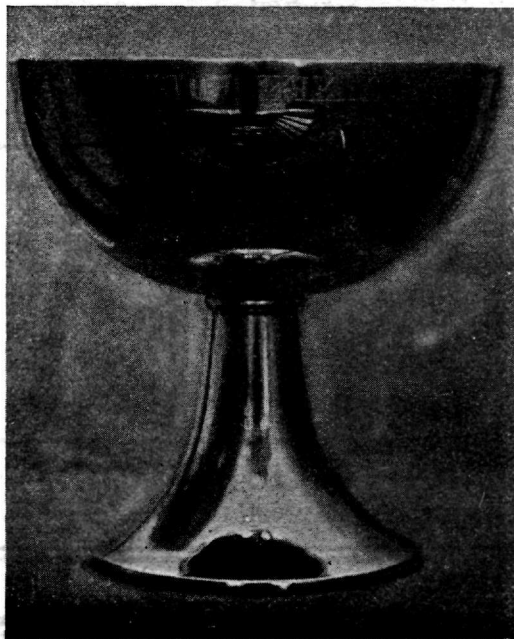
K.

Kaitseväe elu.

Püstoli laskevõistlused

1-se Diviisi Ohvitseride Kogude vahel.

25. augustil s. a. pandi Narvas toime 1-se diviisi Ohvitseride Kogude vahelised lõpuvõistlused laskmises 9 m/m „Browning“ püstolist. Auhinnaks oli 25.—27. aug. 1925 a. 1-st diviisi küllastanud Soome lennuväe ohvitseride poolt annetatud rändav hõbekarikas.

Laskevõistluste tingimused töötas välja diviisi väeosade vaheline komisjon ja need pandi maksuma diviisiülema käsikirjaga.

Käesoleval aastal tuli võitjaks 1-se diviisi suur-tükiväe Ohvitseride Kogu (laskjad major Grenzup, leitnant Tschernitsky ja leitnant Gerst). Sellega omandas hõbekarika ühe aasta peale 1. diviisi suur-tükivägi.

Seda karikat tuleb kaitsta kolm korda järgimööda või üldse viis korda.

—s.

Uusi raamatuid Kindralstaabi raamatukogus.

Fischer, Lt. Col. Br. Comment dura la Guerre. Souvenirs et réflexions sur l'entretien des Armées françaises au moyen des Chemins de fer de 1914 à 1918. 328 lhk. + 27 sk. 1925.	15.—
Passaga, Général. Le Combat (Ce que nous a appris la Guerre). Méthode d'enseignement pratique. 70 lhk. 3 sk. 1925.	5—
Devouges, M. L'Avènement des Armes Automatiques. Technique et emploi des armes organisation des unités de tir. 290 lhk. 1925.	10.—
Charbonneau, Jean Command. br. Études tactiquessur des Épisodes de la Grande Guerre. Opérations du 1-er corps colonial. 345 lhk. + 6 skeemi. Paris, 1926.	16.—
Instruction du 18 mai 1925 pour l'admission a l'école supérieure de Guerre en 1926 et les années suivantes sujets de compositions écrites des concours de 1920, 1921, 1922, 1923 et 1924. 258 lhk. Paris, 1925.	6.—
Instruction du 23. nov. 1925 pour l'admission dans les Écoles de sousofficiers élèves officiers et l'école militaire d'administration à partir de 1926 Paris, 1926.	4.—

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

Rätsepmeister J. Puksberg

(Peterburist).

Äris alati suures valikus Inglise riideid parematest vabrikutest.

Härradele sõjaväelastele ja riigiametnikkudele tehakse tööd

järelemaksuga ja hinnaalandusega.

Tallinna, Pikk t. 43. Kõnetr. 11-79.

A/S. „KÜLMETUS“

EKSPORT-TAPAMAJA

JA

KÜLMETUSHOONE

OSTAB

ELUSLAMBAID JA ELUSSIGU

KÕNETRAAT: 21-12

TALLINN, KOPLI — BEKKERI TEHAS
A/S. KÜLMETUS

KONTOR LINNAS:

KÕNETR. 4-70.

MEREPUUESTEE 12

Kõige väärtuslikumad paberossid

„Sultan“ 20 tk. 50 mk.

„Eva“ 20 tk. 35 mk.

„Dollar“ 20 tk. 25 mk.

„Ilu“ 20 tk. 25 mk.

„Tore“ 20 tk. 15 mk.

O.-ü. „Tubak“.

AHJUTÖÖSTUS JA SAVITÖÖSTUS
ELEKTRIMASINATE JÕUL

A. LAU

asutatud 1837 a.

Tallinn, Baltiski mnt. nr. 14. Kõnetr. 29-21.

*

Kõiksugu ahjude ehitamised ja parandused. Ahjumaterjalide müük. Kivinõude müük, lillepotid, alused j. m.

ALATI SAADAVAL

kõik

sõjaväe- asutustele ja -osadele
tarvisminevad

RAAMATUD JA PLANKETID

RIIGI TRÜKIKODA

Tallinn, Niine tän. 11

Major H. Vanaveski:

Gaasisõda meie oludes.

— Hind 40 mrk. —

Raamat on müügil „Sõduri“ talituses ja suuremates raamatukauplustes.

Kindralstaabi VI osak. väljaandel
ilmusid trükist:

H. TULNOLA: 3. JALAVÄE RÜGEMENDIGA
VABADUSSÕJAS 1918—1920.

Hind 55 mrk.

II.

Jalgväe relvade materjaal-osa III.
9 mm. püstol „Browning“.

Üldine kirjeldus ja hoolekandmise reeglid.

Hind 40 mrk.

Toimetus ja talitus Uus tän. 10. — Kõnetraat: Sõjaväe 163.

Riigi trükikoda, Tallinn, Niine tän. 11.